

Paternosteragatan

Byggnadshistorisk utredning

Antiquum AB, 2020-10-12

Innehållsförteckning

INLEDNING

Uppdrag och bakgrund	3
Utredningsområde & avgränsning	3
Medverkande	3
Läsanvisning	3
Kulturhistorisk skyddsstatus	5

SAMMANFATTNING	6
----------------	---

DEL 1:

NÄRMILJÖ OCH SAMMANHANG

Övergripande bebyggelsehistorisk beskrivning	8
Förstaden Majorna	8
Den första utbyggnadsetappen	8
Det tidiga 1900-talet	9
1930-talet	10
Efterkrigstiden	12
1990-2000-tal	13

Utredningsområdet idag	14
Tydliga utbyggnadsepoker	14
1930-talet: Söggatan och Godhemsgatan	15
Övergång mellan 1930-tal och 1950-tal	17
1950-tal: Paternostergatan	17

DEL 2:

PATERNOSTERGAN 6

Bebyggelsehistorisk beskrivning	20
Beskrivning av ursprunglig byggnad	20
Förändringar	23

Nulägesbeskrivning	26
Stomme och konstruktion	26
Exteriör	26
Mark och övriga byggnader inom fastigheten	31
Interiör	32

DEL 3:

ANALYS, STÄLLNINGSTAGANDEN

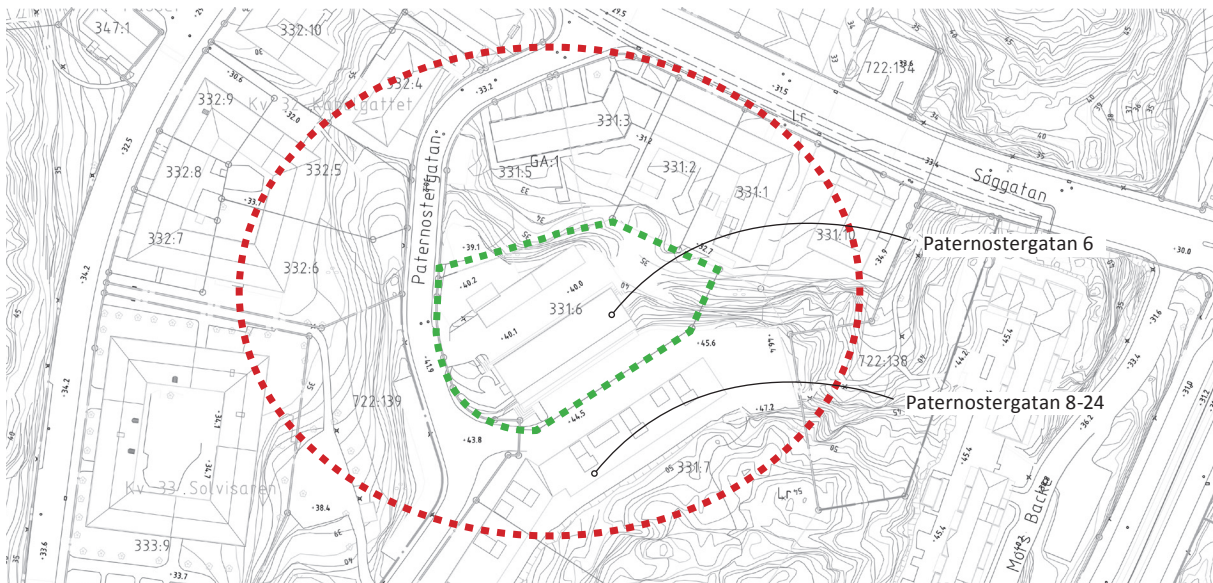
OCH SLUTSATSER

Kulturhistoriskt värde	39
Bevarande och tålighet	41

Källor och litteratur	44
-----------------------	----

Antiquum AB
Drottninggatan 25
411 14 GÖTEBORG
Tel 031-13 38 20
www.antiquum.se

Aktuell fastighet är markerad med grön streckad linje. Röd streckad linje visar det större utredningsområdet.

INLEDNING

Uppdrag och bakgrund

På uppdrag av Göteborgs stad, stadsbyggnadskontoret, har Antiquum AB 2020 upprättat föreliggande byggnadshistoriska utredning för den fd butiksbyggnaden på Paternostergatan 6 i Majorna och dess närmsta omgivning. Syftet med utredningen är att definiera byggnadens, samt den omedelbara närmiljöns, stadsbyggnadskvaliteter liksom kulturhistoriska och arkitektoniska kvaliteter.

Bakgrunden till utredningen är ett pågående detaljplanearbete. Syftet med detaljplanen är bl a att möjliggöra förtätning inom fastigheten Majorna 331:6 vid Paternostergatan 6 med ny bebyggelse. Avsikten är att den byggnadshistoriska utredningen ska utgöra ett kunskapsunderlag som fungerar som ett planerings- och bedömningsunderlag vid framtagandet av den nya detaljplanen. Det har inte i uppdraget ingått att ta ställning till planerade förändringar, utan endast att förutsättningslöst beskriva miljöns och byggnadens kulturhistoriska kvaliteter.

Utredningsområde & avgränsning

Utredningsområdet ligger i stadsdelen Majorna, i västra Göteborg, med adress Paternostergatan 6 (Kv Flaggan). Utredningens huvudfokus ligger på fastigheten Majorna 331:6, som inbegriper en fd butikslänga uppförd 1957, som är omsorgsfullt gestaltad med material och utförande typiskt för tiden, samt en låg och modern garagelänga. Den

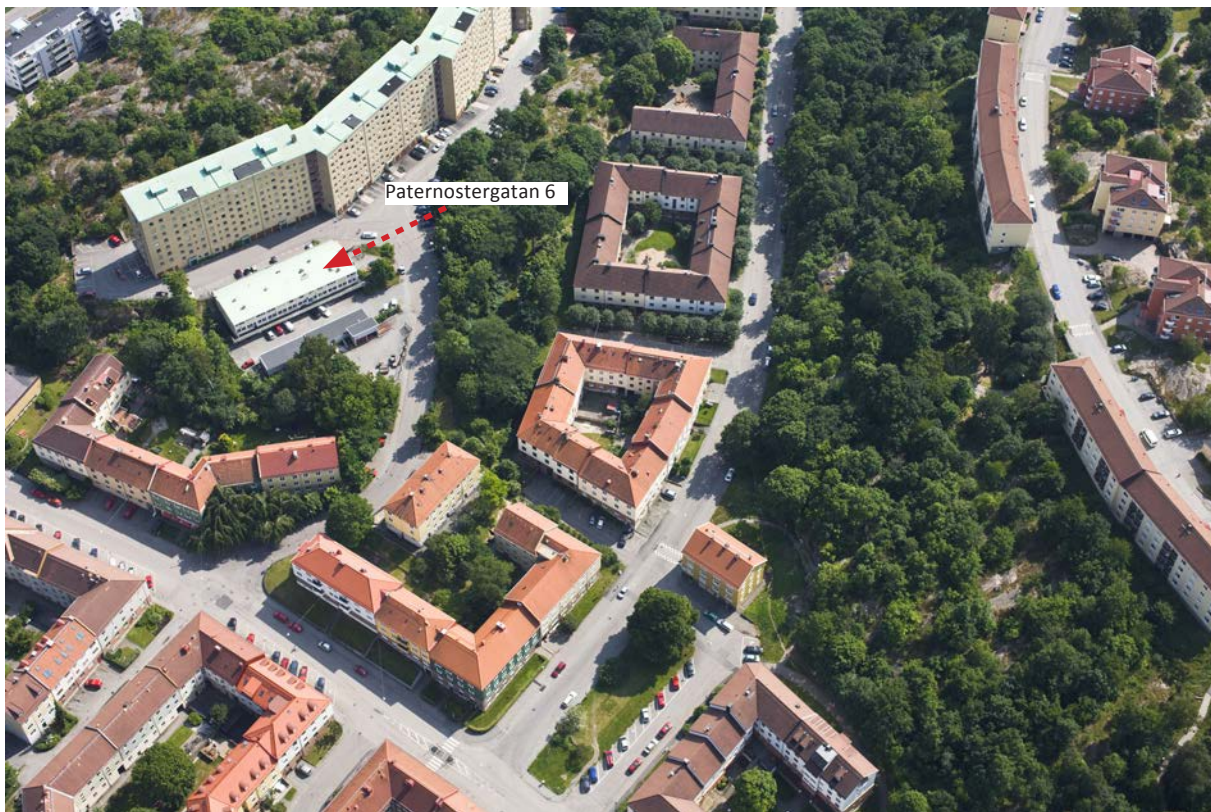
fd butiksbyggnaden hyser idag Familjebostäders distriktskontor och dessutom finns en konstnärsteljé i huset. För att sätta in byggnaden i sitt miljömässiga och historiska sammanhang har utredningsområdet utökats så att även den närmsta omgivningen ingår. Närmiljön omfattar ett antal landshövdingehuskvarter utmed Saggatan och Godhemsgatan vilka uppfördes under 1930-talet liksom höga skivhus från 1957 på Paternostergatan samt Paternosterkyrkan från 1970-talet. Väster om Paternostergatan ligger ett sluttande parkområde med flera stora lövträd. Här finns även en lekplats.

Medverkande

Johanna Roos, bebyggelseantikvarie vid Antiquum, har varit huvudansvarig för uppdraget. Från Göteborgs Stad har Sara Duvelid, Madelene Seberbrink och Sirpa Anttihilli medverkat i arbetsgruppen.

Läsanvisning

Rapporten är uppdelad i tre delar. Del 1 innehåller en översiktlig bebyggelsehistorisk beskrivning av utredningsområdet och byggnadens närmiljö. Del 2 innehåller en bebyggelsehistorisk beskrivning samt nulägesbeskrivning av den aktuella byggnaden på Paternostergatan 6. Del 3 innehåller rapportens ställningstaganden med bl a kulturhistorisk värdebeskrivning och en del om miljöns känslighet/tålighet för förändringar.

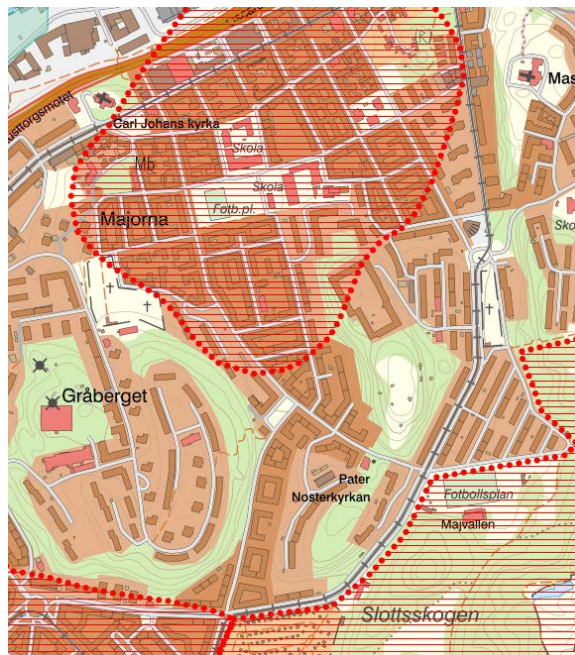
Aktuell byggnad ligger i kv Flaggan, Majorna, och är uppförd i anslutning till ett flerbostadshus från samma tid. Mot norr och väst ansluter landshövdingehusbebyggelse från huvudsakligen 1930-talet. På den intilliggande höjden mot väst ansluter även 1950-talets bebyggelse längs med Kabelgatan på Gråberget. Foto: Stadsbyggnadskontoret.

Den fd butiksbyggnaden på Paternostergatan 6 från 1957, gavelfasad mot sydväst och butiksfasad mot sydost. På den norra delen av fastigheten finns även en sentida garagelänga. Den fd butikslängan fungerar idag som Familjebostäders distriktkontor. I en mindre del av byggnaden finns även en lokal som hyrs ut som konstnärsateljé.

Delar av utredningsområdet är utpekade som kulturhistoriskt värdefullt i stadens bevarandeprogram.

Stora delar av Majorna är utpekade som riksintresse för kulturmiljövården och skyddas från påtaglig skada genom Miljöbalken. Mot öst ansluter även riksintresseområdet Slottsskogen - Botaniska Trädgården - Änggården (O 2:7).

Kulturhistorisk skyddsstatus

Bevarandeprogrammet

Delar av det aktuella utredningsområdet ligger inom Göteborgs stads bevarandeprogram från år 1999 (del 1), delområde 20-23C. Miljön omfattar ett 30-tal kvarter med landshövdingehus och allmänna byggnader, i huvudsak från perioden 1880–1930. Miljöns kulturhistoriska värde beskrivs på följande vis: *"Miljön speglar Majornas utveckling under flera epoker och området har en ovanligt omfattande bebyggelse med landshövdingehus i olika stilar.(...) Storgårdskvarteren söder om Amiralitetsgatan är typiska för tiden 1910–40."*

Den fd butiksbyggnaden på Paternostergatan 6 ingår inte i den avgränsade miljön. Däremot omnämns 1950-talsmiljön i bevarandeprogrammet, under rubriken "Övrigt - utanför programmet": *"Majorna omfattar flera grupper med tidstypiska 1950-tals byggnader bl a det stora bostadshuset Paternostergatan 8–24 (...)"*.

Att 1950-talsmiljön är utpekad i programmet innebär att byggnaderna är att betrakta som särskilt kulturhistoriskt värdefulla enligt Plan- och bygglagen (PBL) kap 8 § 13.

Riksintresse för kulturmiljövården

Stora delar av Majorna är klassade som riksintresse för kulturmiljövården enligt Miljöbalken (MB), Majorna - Kungsladugård - Sandarna (O 2:2). Områden av riksintresse ska skyddas från åtgärder som påtagligt skadar kulturmiljön. Kommunerna ska följa upp och tillgodose riksintressen genom att upprätta lämpliga planbestämmelser så att de kulturhistoriska värdena skyddas och vidmakthålls.

Ett av motiven i riksintressebeskrivningen är att Majorna bär tydliga spår från 1200-talet fram till idag och där de många överlappande stadsplanerna satt en specifik prägel på stadsdelen. Riksintressets uttryck beskrivs bl a på följande vis: *"Det regelbundna planmönstret enligt 1878 års plan med den nya huvudleden Karl Johansgatan och slutna kvarter med unik landshövdingehusmiljö från alla stilepoker (omkring 1880-1940) samt enstaka högre stenhus".* Den aktuella landshövdingehusmiljön från 1930-talet ligger utanför riksintressets geografiska angränsning men ingår i beslutttexten (se undrestruken text ovan). Vad gäller den geografiska avgränsningen av riksintressen är utgångspunkten att det är de kulturhistoriska värdena som utgör riksintresset och att den geografiska avgränsningen är sekundär.

SAMMANFATTNING

Kortfattad historik

Majornas utbyggnadshistoria spänner över lång tid och stadsdelen har vuxit fram successivt från norr till söder under ca 150 år. Stadsdelen präglas idag av flera överlappande stadsplaner från olika tider - från 1878 års rutnätsplan med slutna landshövdingehusvarter i norr, Lilienbergs organiskt formade storgårdskvarter från 1920-talet kring Karl Johanstorget till en funktionalistisk stadsplan i söder och 1950-talets mer storskaliga bebyggelse som började klättra på höjdpartierna.

Det aktuella utredningsområdet i Såggatans övre del byggdes ut med en sammanhängande landshövdingehusbebyggelse i funktionalistiskt stil på 1930-talet. Den aktuella fd butiksbyggnaden ligger i utkanten av landshövdingehuskvarten och ingår i en del av Majorna som byggdes ut som ett typiskt grannskapsområde på 1950-talet med en kombination av bostäder, närbutik, park och naturmark.

Den fd butiksbyggnaden uppfördes år 1957 efter ritningar av arkitekt Nernst Hansson, samma arkitekt som ritat de höga skivhusen på Paternostergatan liksom flera av landshövdingehusen i den övre delen av Såggatan. Butiksbyggnaden ingick som en del i det av Wallenstam nyuppförda bostadsområdet och skulle tillgodose behovet av närbutiker. Bostadsområdet uppmärksammades av sin samtid som modernt, bl a försågs bostäderna med ett internnät som gjorde att de boende kunde se om det var mycket folk i snabbköpet eller om handlaren hade bra erbjudanden.

Butiksbyggnaden uppfördes i tre våningar i souter-räng och gavs en modernistisk utformning med en starkt horisontell verkan och ett dubbelt pulpettak. Butiksfasaden mot sydost gavs ett bearbetat utseende med stora skyltfönster av rostfritt stål och en fasad klädd med kolmårdsarmor. Ett pelarburet skärmtak ordnades i butiksfasadens hela längd. De övriga fasaderna gavs ett mer rationellt uttryck.

Under årens lopp har byggnaden genomgått vissa förändringar, såväl exteriört som interiört. De största förändringarna skedde i samband med att Familjebostäders distriktskontor inreddes i byggnaden på 1980-90-talen.

Kulturhistoriskt värde

Landshövdingehusbebyggelsen inom utredningsområdet besitter höga kulturhistoriska värden genom sin tidstypiska utformning vad gäller planstruktur och arkitektur. Miljön speglar tydligt 1930-talets utvidgning av Majorna. Vidare ingår miljön som en del i en större helhet av stort kulturhistoriskt värde som speglar Majornas utveckling från sent 1800-tal till efterkrigstiden.

Bebyggelsemiljön från 1950-talet i den övre delen av Paternostergatan besitter stadsplanehistoriska och arkitekturhistoriska värden genom sin tidstypiska utformning som speglar hur svår bostadsbrist och akut markbrist ledde till storskalig bebyggelse i svårtillgängliga områden. Den fd butiksbyggnaden ingår som en viktig komponent i helhetsmiljön och speglar 1950-talets grannskapsideal där service i form av närbutiker, frisör mm skulle finnas i nära anslutning till bostaden. Den speglar även handelns övergång från små och specialiserade butiker till fristående självbetjäningsbutiker. Byggnaden har en välbevarad och omsorgsfull exteriör gestaltning med inslag av gedigna och påkostade material. Interiört är byggnaden till stora delar kraftigt förändrad och det är inte längre möjligt att förstå interiören som en fd butiksbyggnad.

Bevarande och tålighet

Ur kulturhistoriskt perspektiv har det bedömts finnas möjlighet till utveckling inom det aktuella utredningsområdet. Utvecklingen bör ske med hänsyn till de befintliga kulturhistoriska kvaliteterna genom att värna och bygga vidare på de särdrag och egenskaper som redan finns och visa respekt mot de föregående utbyggnadsepokerna. Den befintliga miljön bör användas som en inspirationskälla. Detta innebär att utredningsområdet bjuder på både möjligheter och utmaningar där kulturmiljön bör ses som en tillgång som skapar mervärden och en attraktiv boendemiljö med stark lokal karaktär som bidrar till trivsel samtidigt som Majornas historia förblir fortsatt avläsbar.

En rivning av den befintliga butiksbyggnaden skulle få negativa konsekvenser för 1950-talsmiljön då möjligheten att förstå de ideal som format miljön skulle försvagas. Den fd butiksbyggnaden bör därför bevaras. Det finns dock en relativt stor tålighet för tillbyggnad och ombyggnad.

DEL 1: NÄRMILJÖ OCH SAMMANHANG

Denna del av rapporten behandlar byggnadens närmiljö och är avsedd att sätta in byggnaden i sitt historiska och miljömässiga sammanhang. Eftersom landshövdingehusen utmed Såggatan ingår som en del i en större miljö som speglar Majornas olika utbyggnadsetapper från slutet av 1800-talet fram till idag ges även en kort historisk översikt över Majornas utbyggnadshistoria. Fokus ligger dock på att beskriva den aktuella byggnadens betydelse i sitt specifika stadsbyggnadssammanhang.

Det aktuella utredningsområdet ligger i en del av Majorna som kom att byggas ut under perioden 1930-59. Dessförinnan var detta en i det närmaste lantlig miljö där bl a gården Godhem var belägen. Under de första utvidgningarna av Majorna i slutet av 1800-talet var det i huvudsak marken utmed hamnen som planlades och bebyggelsen låg då koncentrerad längs med älven och Allmänna vägen. I takt med att stadsdelen växte fram togs även ytor inåt land i anspråk. Fram till 1930-talet

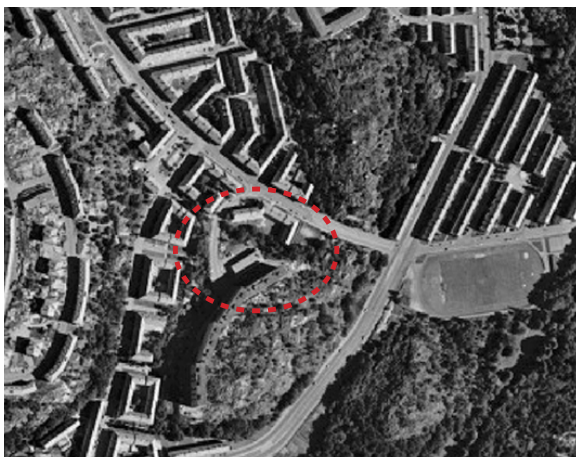
slutade dock landshövdingehusbebyggelsen i höjd med dagens Hamneskärsgratan. Såggatan slutade tvärt i Godhemsberget, vars höjdparter var obebyggda. Under 1930-talet uppfördes här ett stort antal nya landshövdingehuskvarter och på 1950-talet började bebyggelsen klättra upp för såväl Godhemsberget som Gråberget. För att förstå utvecklingen ges på följande sidor en bebyggelsehistorisk beskrivning av bebyggelseutvecklingen i Majorna.

Ortofoto över utredningsområdet 1930. Såggatan slutar i Godhemsberget som vid denna tid bestod av ett sammanhängande och njurformat höjdparti. Utredningsområdet är obebyggt. Källa: Lantmäteriet.

Ortofoto över utredningsområdet 1940. Såggatan har dragits ut så att den möter Ekedalsgatan och längs både Såggatan och Godhemsgratan har flera nya landshövdingehuskvarter uppförts. Källa: Lantmäteriet.

Ortofoto över utredningsområdet 1960. Söder om Såggatan har ett stort flerfamiljshus med tillhörande butikslänga uppförts på höjdpartiet. Källa: Lantmäteriet.

Ortofoto över utredningsområdet 2020. Bostadsområdet "Mors backe" har uppförts. Källa: Lantmäteriet.

Del av karta över Majorna från 1874. Aktuellt utredningsområde markerat med röd streckad linje. Godhemsberget bestod av ett sammanhängande och njurformat höjdparti som var obebyggt. Nordväst om berget låg gården Godhem. Den gamla förstadens bebyggelse låg vid denna tid koncentrerad kring Allmänna vägen. Kartan redovisar den nya föreslagna kvartersindelningen och nya gatusträckningar i Majorna. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Övergripande bebyggelsehistorisk beskrivning

Förstaden Majorna

Före år 1868 var Majorna en del av Älvsborgs Kungsladugård och tillhörde den mark som låg under Älvsborgs slott. Under 1600-talet, då Göteborg grundades, fungerade Majorna som stadens uthamn. Utmed Allmänna vägen bosatte sig familjer som sysslade med sjöfart eller någon service-näring kopplad till sjöfarten. Bebyggelsen, som bar karaktären av en oreglerad arbetarförstad, tätade successivt. I området fanns också tidigt ett stort antal större egendomar såsom t ex gården Godhem som låg i anslutning till dagens Paternostergatan.

Den första utbyggnadsetappen

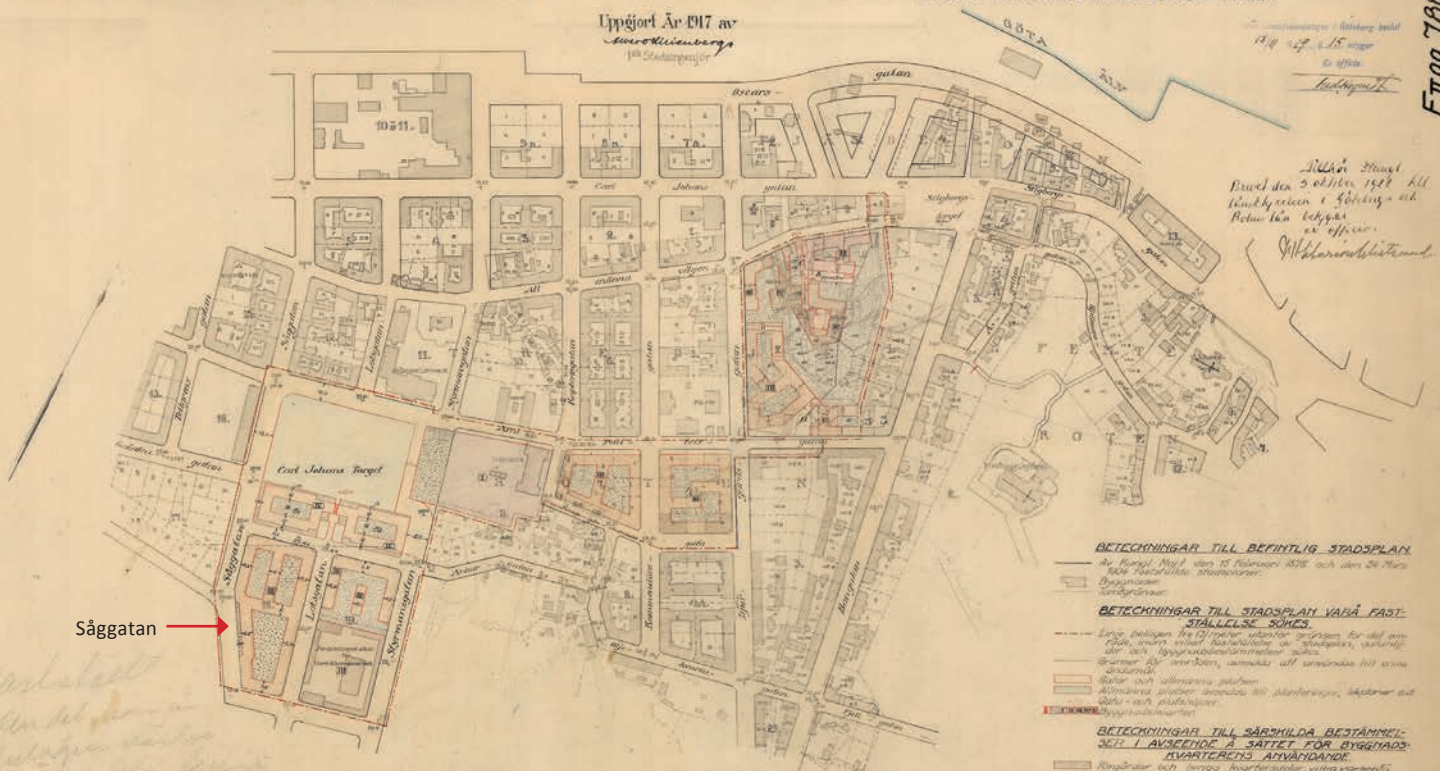
Majorna hade fram till 1800-talets mitt det lantliga samhällets prägel med små och enkla trähus. Detta kom att förändras under 1800-talets andra hälft. Göteborg genomgick nu en omvandling från handelsstad till industristad och behövde expandera, varför flera nya områden kom att införlivas med staden. År 1868 införlivades Älvsborgs Kungsladugård med Göteborg. I Majorna fanns stora områden att exploatera för den snabbt framväxande staden och stadsdelen ändrade därför karaktär kring 1800-talets sista årtionden och 1900-talets början.

Inkorporeringen med Göteborg innebar bl a att bebyggelsen år 1878 reglerades i en nystadsplan för de norra delarna av Majorna. Stadsplanen utformades enligt rutnätsmodell där de regelbundna kvarteren lades ut på flackmarken medan de mer kuperade områdena, t ex Gråberget och Godhemsberget, i de södra delarna lämnades fria. De äldre och små trähusen fick nu ge vika för en sammanhängande bebyggelse av landshövdingehus uppförda i slutna kvarter, liksom enstaka mer påkostade stenhus. Området mellan Amiralitetsgatan och Oscarsgatan byggdes ut med landshövdingehus cirka 1880–1910. Majorna utvecklades nu successivt till en trångbodd arbetarstadsdel.

Stadsplanen innebar vidare att gatorna räta-
des ut och att Karl Johansgatan byggdes som en
paradgata in till Göteborg. Nu reglerades även
Godhemsgatan och Ekedalsgatan, liksom Såggatan.
I Godhemsgatans planerade dragning låg gården
Godhem vilken kom att rivas i början av 1900-tal-
et. Höjdpartiet där Paternostergatan ligger idag
var vid denna tid obebyggt.

FÖRSLAG TILL ÄNDRING I STADSPLANEN SAMT SÄRSKILDA BESTÄMMELSER I AVSEENDE Å SÄTTET FÖR BYGGNADSKVARTERENS ANVÄNDADE FÖR DELAR AV MAJORNAS 3de OCH 4de ROTARIGÖTEBORGS STAD.

Uppgjord År 1917 av
Liljenbergs
Stadsbyggnadskontoret

Lilienbergs stadsplan från 1917 för del av Majorna som bl a omfattade nya storgårdskvarter med landshövdingehus söder om Amiralitetsgatan. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Det tidiga 1900-talet

Nästa utbyggnadsetapp i Majorna genomfördes ca 1910–30 och skedde bl a söder om Amiralitetsgatan. År 1917 reviderade och utvidgade stadsingenjör Albert Lilienberg stadsplanen för Majorna. I Lilienbergs stadsplan gavs de nya landshövdingehuskvarteren den typiskt Lilienbergska oregelbundna utformningen med storgårdskvarter. Utmärkande för Lilienbergs stadsplan var kvarterens terränganpassning och gaturummens svängda former.

Bebyggelsen som uppfördes förhöll sig tydligt till den befintliga, ett resultat av att den gällande byggnadsordningen endast tillät byggnader om två våningar i trä på en sockelvåning av sten, dvs landshövdingehus. Resultaten blev en enhetligt sammanhållen, men ändå variationsrik stadsbild präglad av 20-talsklassicerande fasadarkitektur och en gatumiljö med inslag av förträdgårdar.

Saggatan slutade vid denna tid tvärt i Godhemsberget, i höjd med kvarteret Klareborg. Det aktuella höjdpunktet där Paternostergatan ligger idag var fortfarande obebyggt.

Del av karta över utredningsområdet från år 1900 då gården Godhem fortfarande fanns kvar. Läget för dagens 1950-talsbebyggelse är markerat med svart på kartan. Källa: Stadsbyggnadskontoret, kartöverlägg av Antiquum.

Kv Standaret uppfördes på 1920-talet och fick en för tiden tidstypisk och klassicerande fasaduppgagnad.

Fotografi över Söggatan från år 1935. Söggatan kantas av nyuppförda landshövdingehus vars fasader mot gatan skapade väldefinierade gaturum. De nya landshövdingehusen gavs en enkel och avskalad fasadarkitektur utan fasaddekor. Taket utfördes som tegeltäckta sadeltak och fasaderna kläddes med stående locklistpanel och försågs med ospröjade 2-luftsfönster. Sockelvåningarna utfördes i tegel. Källa: TT-bild.

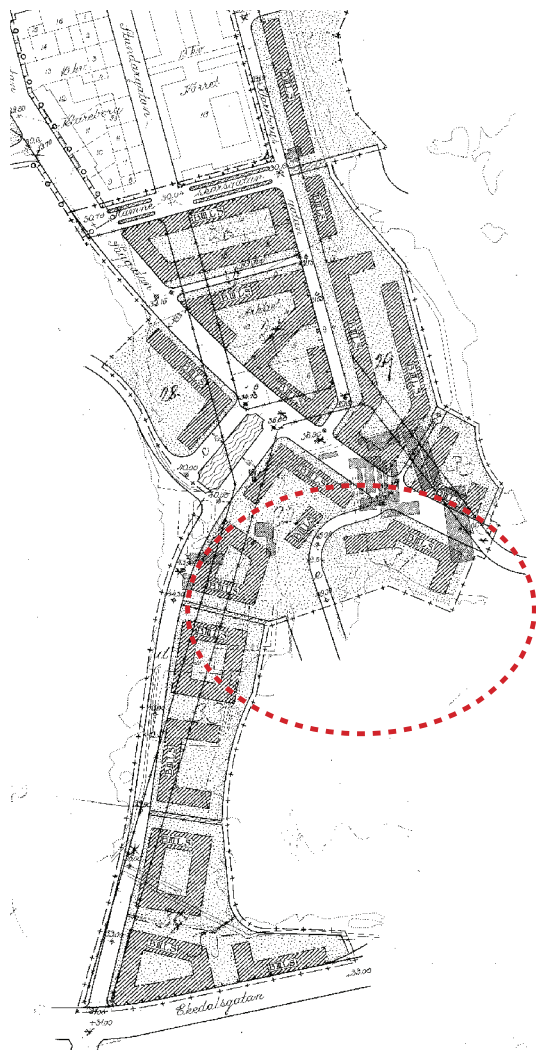
1930-talet

År 1929 upprättades en revidering och utvidgning av stadsplanen som i huvudsak gällde marken norr om dagens Hamneskärsgatan. Stadsplanen upprättades av dåvarande stadsingenjör A Södergren och innebar bl a att Söggatan förlängdes så att den kom att möta Ekedalsgatan mot öst. Godhemsberget, som tidigare hade utgjort ett sammanhängande bergsparti, kom på 1930-talet att delas i två delar av den nya gatudragningen. Även Paternostergatan drogs ut i denna stadsplan.

Utmärkt Söggatan planlades nya kvarter med landshövdingehus med fasader i gatulivet. Utmärkande för planen var de orgelbundna kvarteren, vilka utfördes som både slutna och halvslutna. Söder om Söggatan, i anslutning till bergsslutningen planlades också ett antal vinkelställda landshövdingehus med öppna gårdsrum mot slutningen. Kvarteren byggdes ut under 1930-talet.

Under hela 1930-talet förhöll sig byggordningen enligt tidigare traditioner i Majorna, vilket innebar att byggnaderna utformades som landshövdingehus. De fick dock i enlighet med samtida arkitektoniska ideal en enklare och mer avskalad arkitektonisk gestaltning än landshövdingehusen från 1920-talet.

I flera fall ritades flera byggnader inom ett kvarter av en och samma arkitekt. En av de mest frekvent förekommande arkitekterna var Nernst Hansson som ritat flera av landshövdingehusen i anslutning till det aktuella utredningsområdet.

Stadsplan från år 1929. Godhems- och Söggatans sträckningar justerades och Söggatan förlängdes. Nya landshövdingehuskvarter kom att omge de två gatorna. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

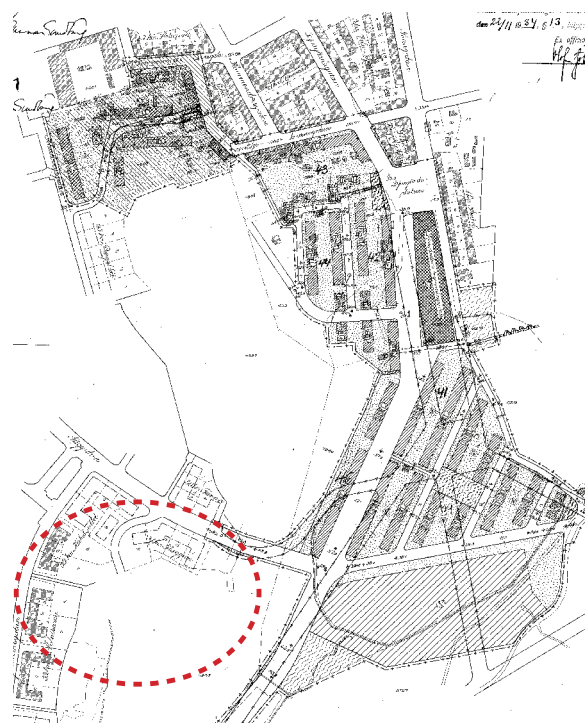
Såggatan vid mitten av 1930-talet, vy mot öst. Gatan slutade tvärt i Godhemsberget. Till höger syns Såggatan 71B och till vänster Såggatan 61, vilka hade uppförts kring mitten av 1930-talet i avskalad funktionalistisk stil. På den obebyggda bergshöjden på fotografiet uppfördes i början av 2000-talet flerbostadshusen "Mors backe". Källa: TT-bild.

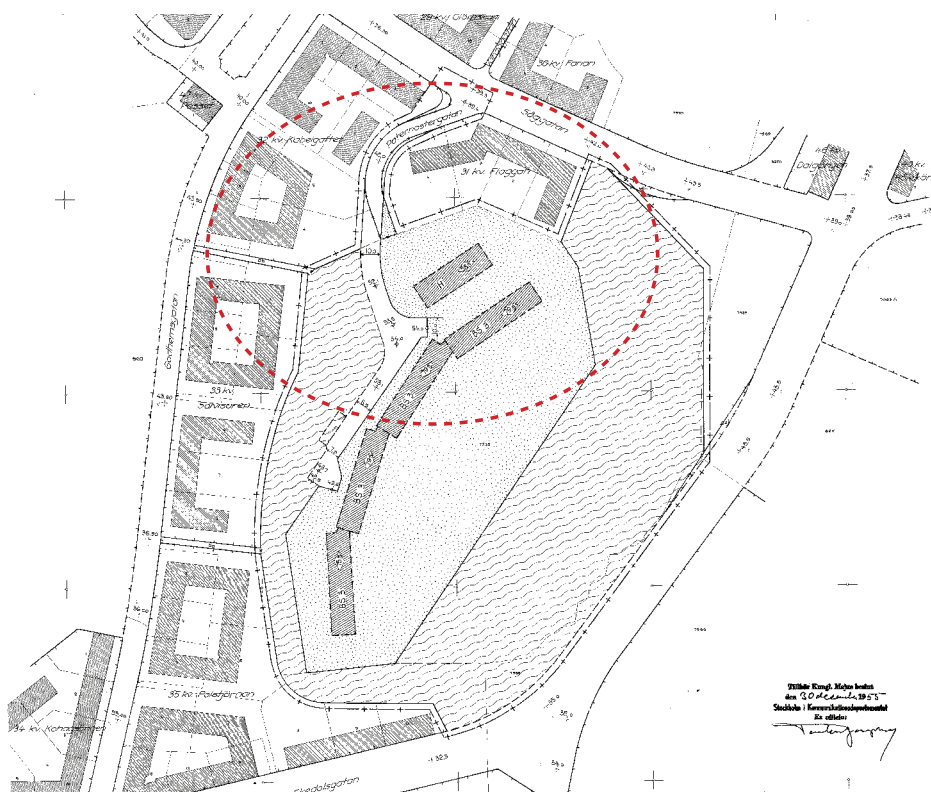
År 1938 delades Godhemsberget i två delar och Såggatan kopplades till Ekedalsgatan. Foto från Ekedalsgatan mot Såggatan. Källa: TT-bild.

Under 1930-talet började nya ideal inom stadsplaneringen att växa fram och kvartersstrukturen frångicks successivt. Göteborg växte snabbt och det fanns ett behov av en mer rationell planeringsstrategi för nya bostadsområden som skulle ge människor ljusare och rymligare bostäder.

År 1933 upprättade stadsingenjör Uno Åhrén, känd som en av funktionalismens främsta företrädare i Sverige, ett förslag till ändring och tillägg till stadsplanen. Tillägget omfattade bl a ett område öster om Ekedalsgatan där bebyggelsen lades ut som fristående och parallellt placerade lamellhus. Det nya området byggdes ut under 1940-talet.

Del av Uno Åhréns stadsplan från 1933, aktuellt utredningsområde markerat med röd streckad linje. Öster om Ekedalsgatan tillkom ett nytt bostadsområde med parallellställda lamellhus. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Stadsplan från 1955 då det aktuella utredningsområdet planlades med ett stort flerbostadshus, bestående av sammafogade skivhus, med tillhörande butikslänga. Paternostergatan förlängdes och breddades. Slätten ner mot Godhemsgatan lämnades obebyggd och planlades som park/naturmark. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Efterkrigstiden

I samband med högkonjunkturen efter kriget blev markbristen i Göteborg akut samtidigt som det skedde en stor inflyttning till staden vilket ledde till bostadsbrist. Detta kom, vid sidan av storskaliga saneringar där äldre bebyggelse revs och ersattes med ny, att medföra att även svårtillgängliga områden fick tas i anspråk vid fortsatt utvidgning av Majorna.

Under utbyggnadsfasen från 1950-talet till mitten av 1970-talet genomgick flera områden i Majorna stora förändringar med storskalig nybyggnation i nya lägen. Flera av dem placerades i höjdlägen där ingen samlad bebyggelse sedan tidigare hade funnits. Samtidigt förbjöds landshövdingehuset som hustyp då man ansåg att denna inte levde upp till samtidens krav på god bebyggelse och hög standard.

Marken vid Paternostergatan köptes i början av 1950-talet av Wallenstam. År 1955 upprättades ett förslag till ändring och tillägg av stadsplanen för Godhemsbergen söder om Såggatan. Förslaget omfattade kv Flaggan (aktuellt utredningsområde), dvs marken väster om Ekedalsgatan samt området kring Paternostergatan.

Planområdet beskrevs 1955 som ett svårtillgängligt och brant bergsparti med sparsam vegetation där *"möjligheterna för att åstadkomma en ur alla synpunkter tillfredsställande bebyggelse har varit begränsade"*. Stadsplanen var inspirerad av tidens tankar kring grannskapsområden, kompletta med bostäder, service och med tillgång till natur tätt in på bostaden. Planen möjliggjorde uppförandet av flerbostadshus i form av sammankopplade skivhus samt en tillhörande butikslänga norr om flerbostadshusen (den i föreliggande rapport aktuella byggnaden) för att tillgodose de nya bostädernas behov av närbutiker. Köpkraften i efterkrigstidens Sverige hade ökat kraftigt, vilket kom att påverka handeln som nu skulle sälja allt fler varor i allt större mängder. Nya distributionsformer kom därför att växa fram. De tidigare mejerierna, bagerierna och charkuterierna, som ofta hade inrymmts i landshövdingehusens bottenvåningar, kom successivt att ersättas av snabbköp och självbetjäningsbutiker.

Väster om bostadsbebyggelsen planlades ett parkområde med lekplats och gångstråk med förbindelse med Godhemsgatan. Paternostergatan kom att förlängas och breddas i samband med att den nya bebyggelsen uppfördes.

Originalritning, signerad Nernst Hansson, till nytt flerbostadshus vid Paternostergatan. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Moderna bostäder med tillhörande butik

År 1956 påbörjade Lennart Wallenstam samt Torild Alexandersson uppförandet av den nya bebyggelsen i kv Flaggan. Valet av arkitekt föll på Nernst Hansson, samma arkitekt som ritat många av 1930-talets landshövdingehus utmed Såggatan. Det nya bostadsområdet på Paternostergatan kom att bli toppmodernt och präglades av 1950-talets allt mer industrialiserade byggande. För att erhålla ett ur ekonomisk synpunkt tillräckligt högt utnyttjande utformades den nya hyreshusbebyggelsen som höga och sammankopplade skivhus i 7-11 våningar med tre lägenheter per trapplan. Att sammanlänka byggnaderna till en enda sammanhängande huskropp minskade kostnaderna för vatten, avlopp och elektricitet. Bostadshuset kom med sina 220 meter och elva våningar att bli Sveriges vid denna tid största sammanhängande byggnadskropp. Fasaderna utfördes med gult tegel och gavs en enkel och rationell utformning. Det lades dock omsorg om vissa detaljer så som t ex de lätt utskjutande entrépartierna med individuellt utformade mosaikutsmyckningar och garagens gedigna portar av trä.

Den till flerbostadshuset tillhörande butikslängan uppfördes även den efter ritningar av Nernst Hansson och placerades i direkt anslutning till det nya bostadskomplexet. Byggnaden gavs en väsentligt mindre skala än de intilliggande skivhusen och kom att omfatta 1 våning mot sydost (butiksfasad) och 3 våningar mot nordost. Butiksfasaderna gavs en omsorgsfull utformning med inslag av exklusiva material så som kolmårdsarmor och skyltfönster av rostfritt stål. De övriga fasaderna fick en enklare utformning med putsade fasader där den gjutna stommen tilläts vara synlig. Byggnaden kom att innehålla bl a snabbköp och frisör.

Wallenstams projekt på Paternostergatan uppmärksammades av samtiden för sina många moderna inslag. I Svenska Dagbladet kunde man i december 1956 läsa följande:

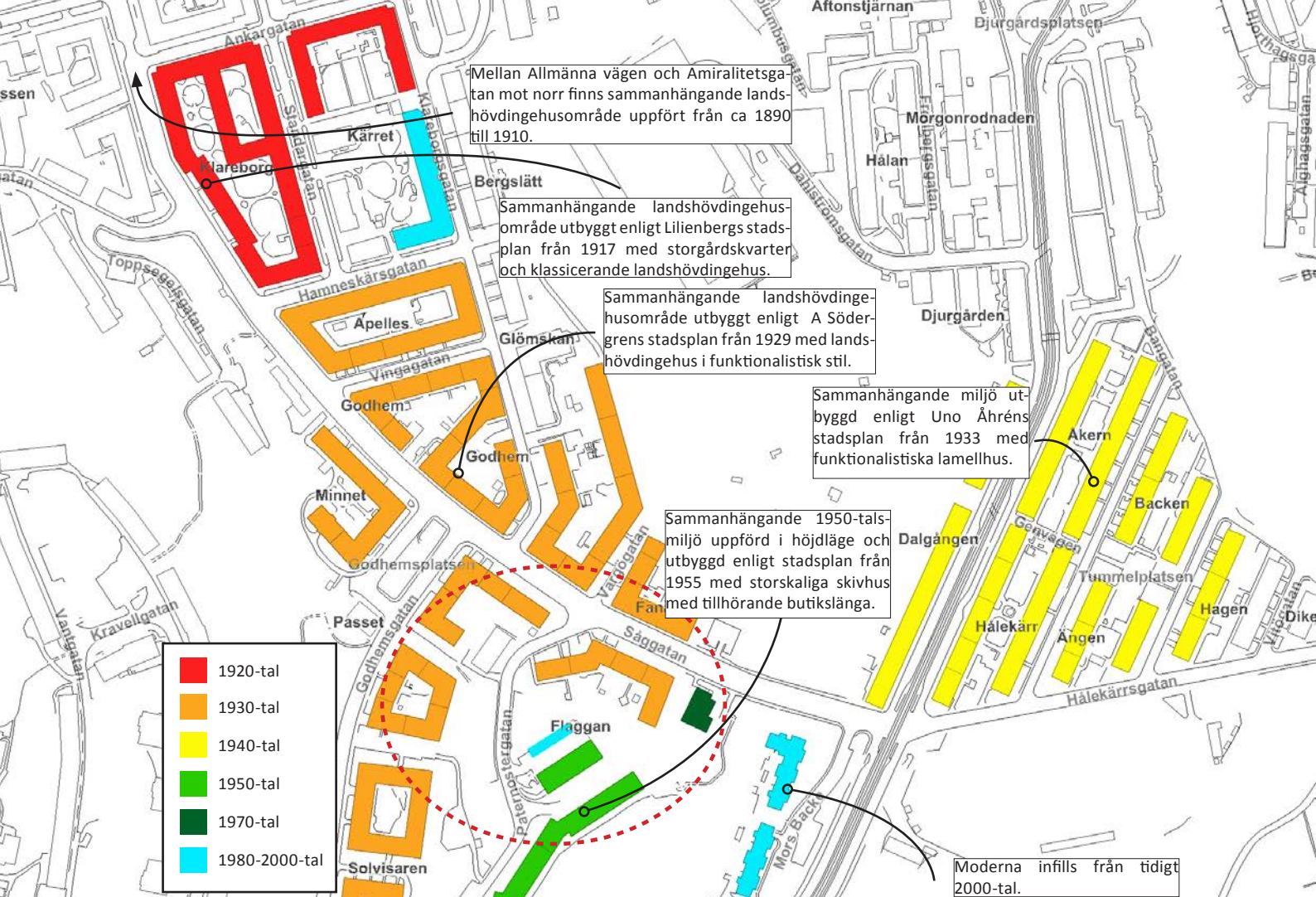
"Vad sägs om ett hus där husmodern kan slå på sin TV och se efter om det är mycket folk i snabbköpsbutiken! Där hon inte behöver krypa på knäna för att se efter om sockerkakan är färdig utan har bakugnen i brösthöjd. Där hon har en rejäl frysbox till sitt förfogande förutom det ordinarie kylskåpet. På detta drömhushus arbetas det för fullt i kvarteret Flaggan i Majorna i Göteborg. Det rör sig inte om något vanligt hus. I själva verket blir det med sina 220 meters längd och 287 lägenheter Sveriges största sammanhängande byggnadskropp i fasadtegel. Byggmästare är Lennart Wallenstam och Toril Alexanderson, som i detta gigantiska bygge introducerar ett par av teknikens senaste landvinningar."

De landvinningar som omnämns var bl a att lägenheterna försågs med såväl extern som intern TV-mottagning. Internnätet gjorde det möjligt för de nya hyresgästerna att kunna se och beställa varor från snabbköpet i den anslutande butiksbyggnaden samtidigt som handlaren kunde annonsera till hyresgästerna - som en föregångare till Internet!

År 1973 kompletterades miljön även av Paternosterkyrkan som uppfördes i den östra delen av Såggatan. Kyrkan uppfördes efter ritningar av Torsten Hansson, HPS Planering AB.

1990-2000-tal

I början av 2000-talet skedde ytterligare förtätning av Godhemsberget söder om Såggatan då tre lamellhus som följer bergets form uppfördes i Mors backe. Byggnaderna uppfördes av JM efter ritningar av KUB arkitekter.

Utredningsområdet idag

Som framgått ovan spänner Majornas utbyggnadshistoria över lång tid. Stadsdelen präglas idag av överlappande stadsplaner från olika tider, präglade av olika stadsbyggnadsideal - från 1878 års rutnätsplan med slutna landshövdingehusvarter, Lilienbergs organiskt formade storgårdskvarter till Uno Åhréns funktionalistiska stadsplan och 1950-talets mer storskaliga bebyggelse som började klättra på höjdpartierna.

Den aktuella fastigheten ligger i utkanten av stadsdelens landshövdingehusvarter. Utmed Saggatan och Godhemsgatan domineras stadsbilden av traditionella landshövdingehus från 1930-talet i tre våningar vars gatufasader bildar väldefinierade gaturum. Den aktuella byggnaden från 1957 ligger i Godhemsbergets sluttning och ingår i ett storskaligt flerbostadshuskomplex från samma tid som följer berget form. Här möts således 1930-talets och 1950-talets utbyggnadsepoker och skilda stadsplane- och arkitektoniska ideal. Mot norr ansluter Lilienbergs klassicerande landshövdingehusvarter och mot öst Uno Åhréns funktionalistiska lamellhusområde.

Tydliga utbyggnadsepoker

De olika utbyggnadsetapperna i Majorna är tydligt avläsbara - dels i planstrukturerna sett från ovan, dels i gaturummen genom att arkitekturen i respektive utbyggnadsskede har utförts sammanhållet med en relativt enhetlig karaktär. Många gånger ritades byggnaderna i flera kvarter av en och samma arkitekt vilket inneburit att bebyggelsen präglats av gemensamma arkitektoniska uttryck. Detta är ett för Majorna typiskt drag som gör att varje utbyggnadsepok framträder tydligt.

Övergångarna mellan landshövdingehusens olika utbyggnadsetapper är tydliga genom den arkitektoniska gestaltningen, men samtidigt mjuka då själva hustypen (landshövdingehuset) bidrar till att binda samman stadsbilden. Övergången mellan 1930-tal och 1950-tal är mer påtaglig eftersom 1950-talsbebyggelsen avviker från den äldre vad gäller hustyp, placering, volym och skala. Samtidigt upplevs Paternostergatans höga skivhus inte som påträngande i stadsbilden, ett resultat av att bostadskomplexet placerades som en fristående enhet på ett höjdparti vilket får 1950-talsmiljön att framstå som en egen del, klart skild från

Vid utvidgningen av området på 1950-talet har bergsslutningarnas sidor hållits fria från bebyggelse och tillåtits bevara sin vegetation. Den omfattande grönskan mellan 1950-talets bebyggelse och landshövdingehusen mot väst och norr bidrar till läsbarheten av det som två olika årsringar. Den mer storskaliga bebyggelsen på Paternostergatan och Gråberget (utmed Kabelgatan) har utformats så att den följer bergens form. Snedbild: Stadsbyggnadskontoret

landshövdingehusmiljön. Att sluttningarna vid utbyggnaden på 1950-talet dessutom hölls fria från bebyggelse innebär vidare att den omfattande grönskan mellan landshövdingehusen och 1950-talets flerbostadshus får de olika byggnadsepokerna att framstå som tydliga delar, skilda från varandra så att de kan upplevas var för sig.

1930-talet: Såggatan och Godhemsgatan

När man rör sig upp längs Såggatan från Karl Johanstorget domineras gatubilden av de klassicerande landshövdingehusen med sina pilasterindelade fasader och omsorgsfullt utformade portar. I höjd med Hamneskärgsgatan sker en tydlig övergång till 1930-talets landshövdingehus med sin mer avskalade utformning och där de regelbundna och helt slutna kvarteren delvis har frångåtts. Här dominerar 1930-talet stadsbilden i såväl planmönster som arkitektur.

I gaturummen utmed Såggatans övre del och Godhemsgatan förmedlas tydligt berättelsen om Majornas utbyggnad på 1930-talet med utpräglat funktionalistiska landshövdingehus i halvslutna och oregelbundna kvarter samt ett antal vinkelställda längor med öppna gårdsrum mot sluttningarna. Gatufasaderna är genom sin placering tydligt kopplade till gatan, mot vilken även entréer och portar är belägna, vilket skapar tydliga och väldefinierade gaturum. Kvarteren omfamnar gröna och halvprivata gårdsrum. Den relativt enhetliga

utformningen skapar en sammanhållen miljö som utgör en tydlig årsring i Majornas utbyggnadshistoria. Trots vissa okända fönsterbyten och enstaka tilläggsisolerade fasader är den övergripande karaktären i området välbevarad med tegeltäckta sadeltak, fasader med enkla locklistpaneler, avskalat formspråk och sockelvåningar av huvudsakligen tegel. Miljön är väl sammanhållen och kan i princip upplevas ostört.

Paternostergatans höga skivhus skymtar fram i stadsbilden från håll och har haft påverkan på närmiljön men upplevs inte som dominerande i det aktuella utredningsområdet. Betraktat från Godhemsplatsen är 1950-talets tillägg inte synliga i stadsbilden. Här sticker dock den moderna bebyggelsen i Mors backe fram och inkräktar något på den i övrigt ostörda upplevelsen av det funktionalistiska Majorna, samtidigt som det utgör en egen årsring.

Även utmed Godhemsgatan dominerar berättelsen om Majornas utbyggnad på 1930-talet. Paternostergatans skivhus upplevs ej i gatubilden, utan skymtar endast fram mellan kvarteren, väl skyddad av sluttningens vegetation, som åtminstone under sommarmånaderna fungerar som en visuell barriär mellan de olika byggnadsetapperna. Det samma gäller 1950-talsbebyggelsen på Gråberget som inte heller upplevs som påtaglig i gatumiljön.

Vyn från Godhemsplatsen mot norr. Vyn domineras av de funktionalistiska landshövdingehusen från 1930-talet vars fasader mot gatan skapar tydliga gaturum. Bostadsområdet på Paternostergatan från 1957 är inte synliga i vyn, men skymtar fram i stadsbilden från håll. Beträktat från andra punkter är skivhusen mer påtagliga, t ex från Kungsladugård. Men då Majorna och Kungsladugård har en stark äldre karaktär med sina karakteristiska landshövdingehus som håller samman stadsbilden så har påverkan från 1950-talet ändå varit måttlig. I Saggatans fond skymtar dock Mors backe fram i stadsbilden och inkräktar något på den i övrigt ostörda upplevelsen av 1930-talets utbyggnad av Majorna.

Vyn utmed Godhemsgatans gatusträckning. Paternostergatans höga skivhus är inte synliga i vyn, utan skymtar endast fram mellan kvarteren, väl skydd bakom Godhemsbergets vegetation.

I Paternostergatans nedre del råder 1930-talet med sina tidstypiska landshövdingehus.

Mellan kvarteren utmed Godhemsgatan kan Paternostergatans höga skivhus anas i bakgrunden.

I Paternostergatans övre del dominerar 1950-talets utbyggnad av Majorna med sina höga skivhus med tillhörande fd butiksbyggnad samt en park i sluttningen mot väster. Miljön upplevs som en sammanhållen enhet och bär prägel av tidens grannskapsområdesideal.

Övergång mellan 1930-tal och 1950-tal

Även i den nedre delen av Paternostergatan är det utbyggnadsetappen på 1930-talet som präglar stadsbilden. 1950-talsbebyggelsen blir inte påtaglig förrän man har kommit runt kröken på gatan. Där tornar skivhuset upp sig och den kringliggande vegetationen byter här roll och fungerar som en visuell avskärmning som får 1950-talet att framstå som en tydligt egen enhet där landshövdingehusbebyggelsen nedanför endast skymtar fram.

1950-tal: Paternostergatan

I den övre delen av Paternostergatan förmedlas tydligt 1950-talets ideal vad gäller såväl stadsplanering som arkitektur och den sammanhållna bostadsbebyggelsen med sin tillhörande butiksbyggnad utgör här en tydlig årsring i Majornas utbyggnadshistoria. Miljön, som bär prägel av 1950-talets grannskapsområden, är intakt bevarad med flerbostadshus, tillhörande butiksbyggnad och ett parkområde mot väster liksom Paternosterkyrkan från 1970-talet mot öster.

Även bebyggelsens anpassning till terrängen utgör tydliga drag från tidens ideal. Berget har fått styra över skivhusens utformning och byggnaderna har passats in i naturen genom att ges en lätt svängd form som omfamnar berget. På så vis har även Godhemsberget bevarat sin siluett.

Individuellt utformade entréer med mosaiker kontrasterar mot de i övrigt rationellt utförda fasaderna.

Flerbostadshuset är tidstypiskt utformat med gult tegel och genom sin höjd och längd ger byggnadskomplexet ett massivt intryck. Byggnaderna har en enkel och rationell utformning där de utskjutande portarna och balkongerna utgör enda dekoration. Skivhuset är uppfört i en brytningstid mellan hantverksmässig och industrialiserad bebyggelse, vilket kommer till uttryck i kombinationen av de rationellt utformade fasaderna samt inslag av t ex individuellt utformade mosaiker i olika mönster i anslutning till entréerna.

Den till flerbostadshusen tillhörande fd butikslängan har en välbevarad 1950-talskaraktär och utgör ett gott exempel på hur man på 1950-talet arbetade med skalförskjutningar för att skapa spänning i stadsbilden. Den låga butiksfasaden om en våning kontrasterar tydligt mot det storskaliga skivhuset och fungerar samtidigt som en övergång mellan det storskaliga Paternostergatan och den mer måttliga höjdskalan utmed Såggatan.

Även butiksbyggnaden speglar brytningsstiden mellan hantverksmässigt och industrialiserat byggande genom sin å ena sidan rationella utformning där den gjutna stommen tydligt redovisas i fasaderna och å andra sidan med ett stort inslag av gedigna material så som butiksfasadens kolmårdsmarmor, skyltfönster av rostfritt stål och en omsorgsfull gestaltning.

Trots sentida ändringar så som fönsterbyten i höguset samt nya trappor och vindfång på butiksbyggnaden är ändå 1950-talets ideal inom byggandet tydligt avläsbara.

Den trädbevuxna slänten mot väster med sin tillhörande lekplats bidrar till att göra 1950-talets stadsplanesammanhang lättare att skilja ut från landshövdingshuskvarteren nedanför samtidigt som den utgör en väsentlig del i 1950-talets stadsplaneideal. Den lummiga vyn ner mot Godhemsgatan med den trädklädda sluttningen övergår successivt i mer ordnad grönska i de gröna utrymmena mellan landshövdingehusen.

Norr om butiksbyggnaden ansluter en sentida garagelänga samt ett inhängat område med sopcontainrar. Detta ger området en något stökig karaktär som förtar intrycket som i övrigt präglas av 1950-talets utbyggnad och det nästan mäktiga skivhuset som rester sig mot höjden.

Spelet mellan de höga skivhusen och den låga butikbyggnaden skapar spänning i stadsbilden.

Mot väst finns en trädklädd sluttning och park som ingår som en viktig del i upplevelsen av grannskapsområdet från 1950-talet samtidigt som det fungerar som en slags visuell barriär mellan 1930-talets och 1950-talets respektive utbyggnadsepoker.

Bakom skivhusen finns naturmark på Godhemsberget som ingick som en viktig del i stadsplanen och speglar tidens tankar kring rekreation och tillgång till natur nära inpå bostaden.

DEL 2: PATERNOSTERGAN 6

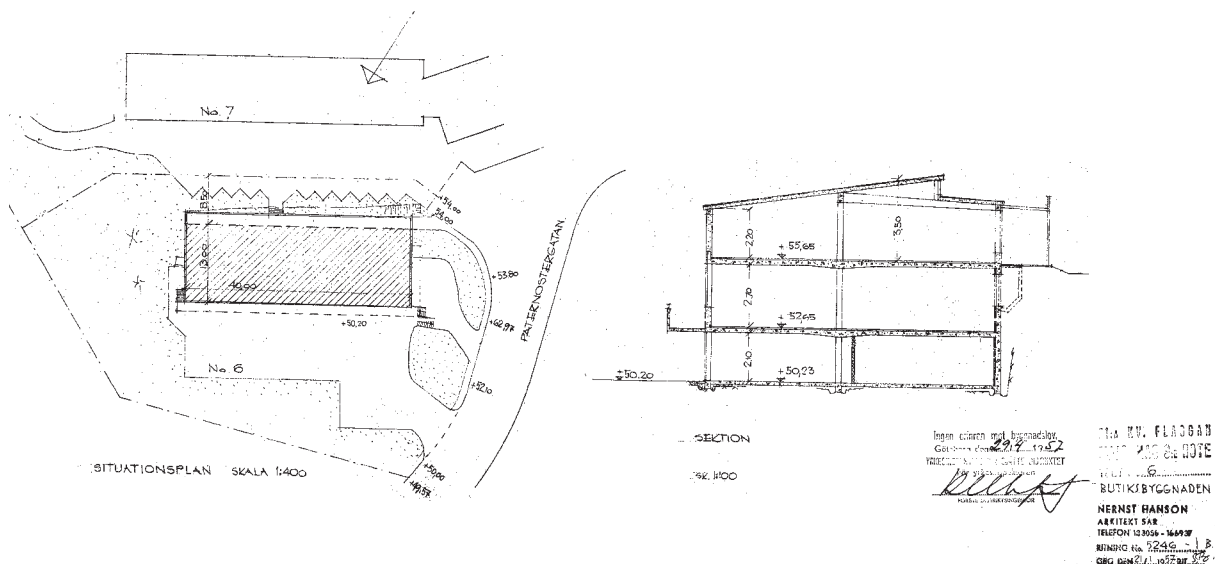
Byggnaden på Paternostergatan 6 uppfördes år 1957 som butiks- och garagebyggnad och ingick som en del i det nya stora bostadsområdet som Lennart Wallenstam samt Torild Alexandersson lät uppföra samtidigt. Byggnaden har under årens lopp hyst en rad olika verksamheter. Från början fanns här snabbköps- och kortvarubutiker samt frisersalong och garage. Under en tid har det funnits en annonsbyrå samt chokladfabrik och bilskola i byggnaden. Från och med slutet av 1960-talet skedde en gradvis kontorisering av byggnaden, bl a har Sveriges kommunaltjänstemannaförbund haft kontor här. Från 1980-talet har Familjebostäder haft sitt distriktskontor i byggnaden. Utöver Familjebostäders kontor finns det idag även en konstnärsateljé i byggnaden.

Den fd butiksbyggnaden på Paternostergatan 6, gavelfasad mot sydväst och butiksfasad mot sydost.

Den fd butiksbyggnaden på Paternostergatan 6, fasad mot nordväst med in långsgående loftgång. I bakgrunden skymtar ett av de höga skivhusen fram.

Situationsplan och sektion från 1957 över den nya butikslängan som placerades norr om det nya bostadskomplexet som Wallenstam lät uppföra samtidigt. Butikslängan uppfördes i tre våningar i souterräng med dubbelt pulpettak. Källa: Stadsbyggnadskontoret

Bebyggelsehistorisk beskrivning

Den fd butiksbbyggnaden uppfördes 1957 i tre våningar i souterräng efter ritningar av Nerst Hansson, samma arkitekt som ritat de höga skivhusen på Paternostergatan. Butikslängan ingick som en del i det nya bostadsområdet och skulle tillgodose de nya bostädernas behov av närbutiker. Butiksbbyggnaden utgjorde en viktig komponent i det nya grannskapsområdet. Som framgått i avsnittet innan fanns också tydliga kopplingar mellan bostadshuset och butiksbbyggnaden genom ett internnät som möjliggjorde kommunikation mellan butiken och bostäderna, något som var toppmodernt vid tiden.

Beskrivning av ursprunglig byggnad

Den sluttande tomten gjorde att byggnaden utformades med en våning mot sydost och två våningar med källare mot nordväst. I plan 1 (källare) fanns garage, i plan 2 hantverkslokaler och i plan 3 butikslokaler.

I anslutning till butiksfasaden ordnades ett skärmtaksförsedd gångstråk utmed fasadlivet, vilket låg i något förhöjt läge och nåddes via trappor. Gångstråket var försedd med ljusbrunnar i markbeläggningen som gav ljus till den nedanförliggande entresolvåningen (plan 2). Mot sydost ordnades snedställda parkeringsplatser som avgränsades från butikstråket genom en gräsbevuxen yta med zigzag-form. Marken mot norr, i anslutning till garagevåningen (plan 1), hårdgjordes. Mot gavlarna ordnades mindre gräsbevuxna ytor.

Exteriör

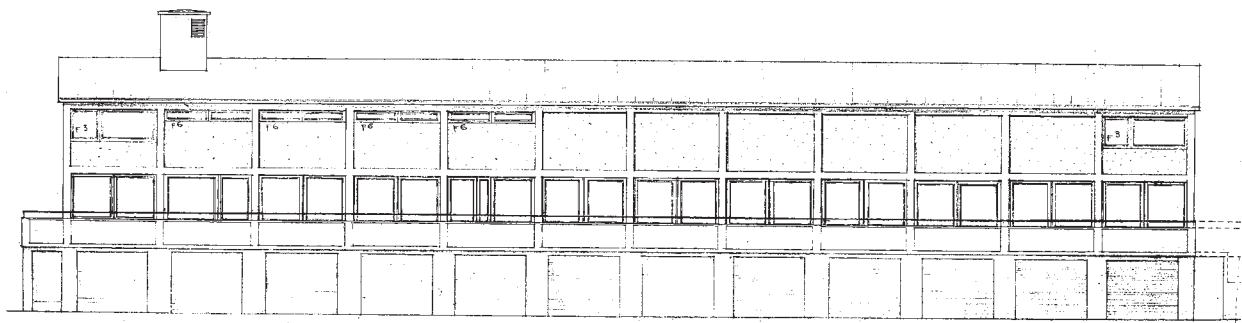
Butiksbbyggnaden gavs en utpräglad modernistisk utformning med en starkt horisontell verkan, vilket uppnåddes av långsidornas fönsterband. Byggnaden försågs med ett dubbelt pulpettak som gav byggnaden en typisk 1950-talssiluett. Detta var ursprungligen sannolikt var belagt med kopparplåt.

Butiksfasaden mot sydost gavs ett bearbetat utseende med stora skyltfönster och dörrblad av rostfritt stål samt en fasad klädd med kolmårdsmarmor. Ett pelarburet skärmtak ordnades i butiksfasadens hela längd. De övriga fasaderna gavs ett mer rationellt uttryck. De putsades och den gjutna konstruktionen redovisades tydligt i fasaderna.

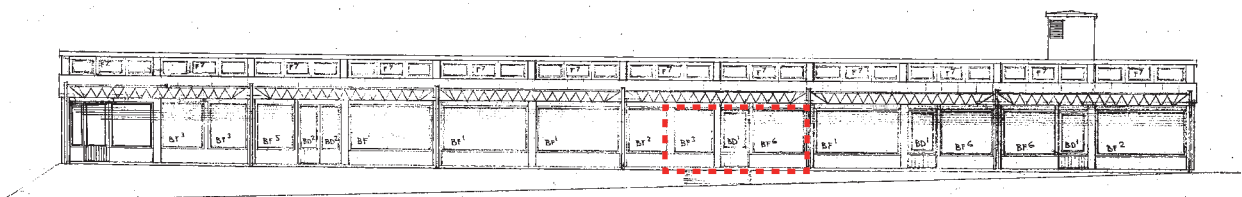
Källarvåningen (plan 1) mot nordväst utformades med stora garageportar av rostfritt stål mot de innanförliggande garagen. Entresolvåningens fasad upptogs till stora delar av ett fönsterband av ospröjsade 1-lufts-fönster. Längs med entresolvåningen (plan 2) ordnades en loftgång vilken nåddes från trappor i anslutning till gavlarna. Loftgångens försågs med en tät front av betongelement.

Butiksvåningens fasad (plan 3) mot nordväst fick ett mer slutet uttryck med endast ett fåtal långsmala fönster i de i övrigt putsade facken mellan den gjutna betongstommen.

Även gavlarna var putsade och redovisade tydligt den gjutna stommen. På den sydvästra

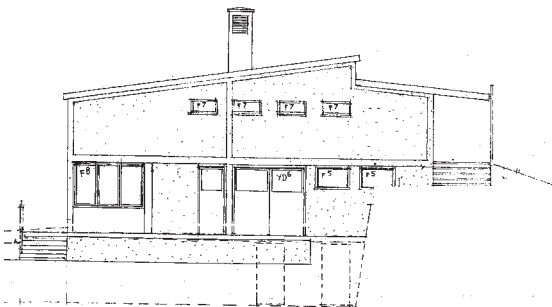

Fasad mot nordväst

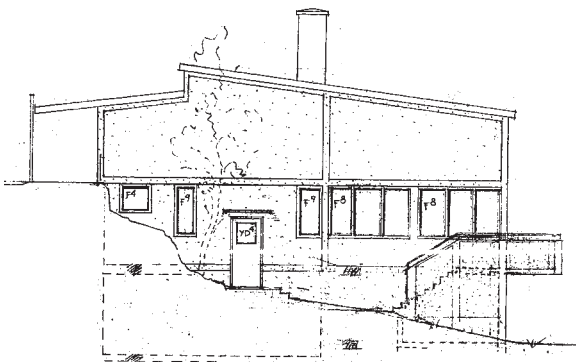

Fasad mot sydost

Fasadritningar från 1957, långfasader mot nordväst och sydost, signerade Nernst Hansson. Butiksfasaden mot sydost kläddes med kolmårdsmarmor och försågs med stora skyltfönster under ett pelarburet skärmtak. Fasaden kom inte att utföras helt i enlighet med originalritningarna, ett antal skyltfönster kom att utgå till följd av att ett lager ordnades innanför (se röd markering på ritningen ovan). Den nordvästra fasaden fick en mer pragmatisk utformning där stommen tydligt redovisades i fasaden. Till källaren satt stora garageportar. Entresolvåningen (plan 2) försågs med en loftgång och ett fönsterband. Butiksvåningen fick ett relativt slutet uttryck med endast få och små fönster. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Gavelfasad mot sydväst. Byggnaden utformades med ett tidstypiskt dubbelt pulpettak. Här syns även det skärmtakstäckta gångstråket utmed butiksfasaden. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

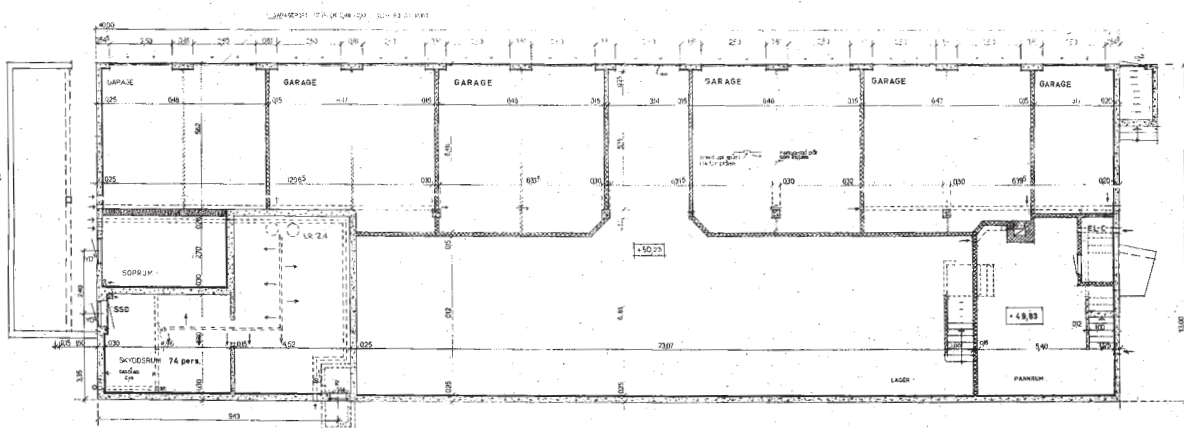
Gavelfasad mot nordost. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

gavelfasaden fanns en lastbrygga som anslöt till entresolvåningens loftgång. Fönstren i gavelfasaderna bestod av ospröjsade 1-lufts-fönster. Här fanns också enkla slagportar in till hantverslokalerna.

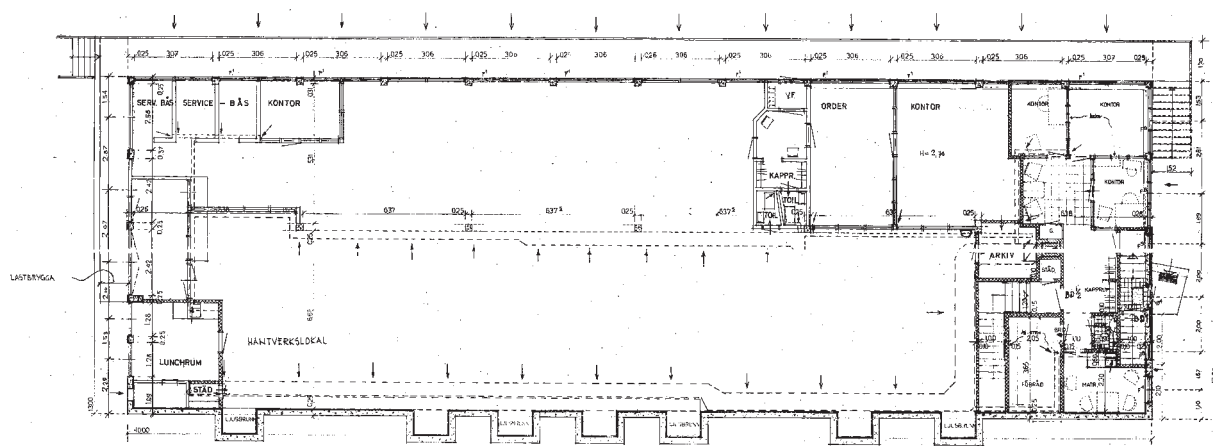
Interiör

I källaren (plan 1) fanns garage, skyddsrum, soprum och lagerlokaler. I entresolvåningen (plan 2), som nåddes via entréer på gavlarna samt från loftgången, fanns en stor hantverkslokal samt lunchrum, kontor, arkiv och förråd.

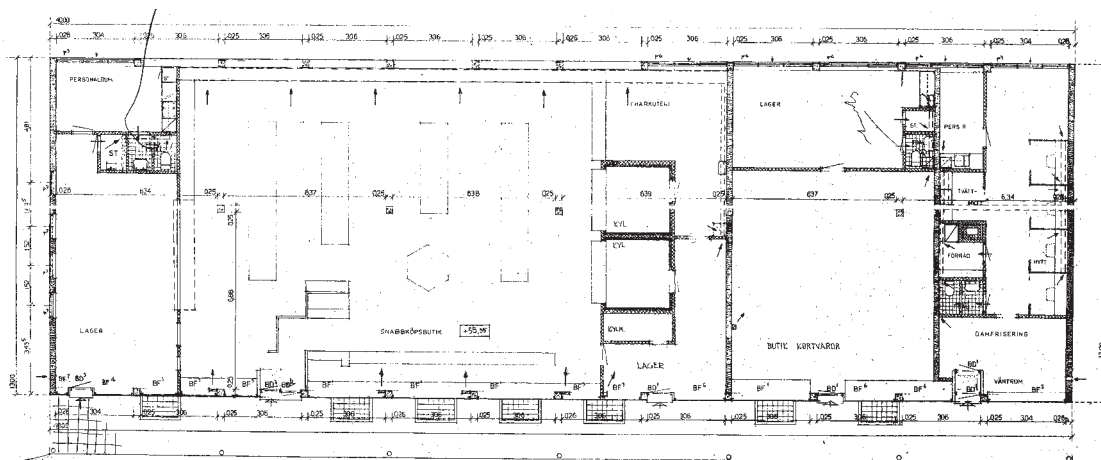
I butiksvåningen (plan 3) fanns ursprungligen lokaler för en snabbköpsbutik, en butik i kortvaror samt en damfrisering. Dessutom fanns lagerlokaler och personalutrymmen. Från och med 1958 finns uppgifter om att bl a TEBE konfektyr hade butik i byggnaden.

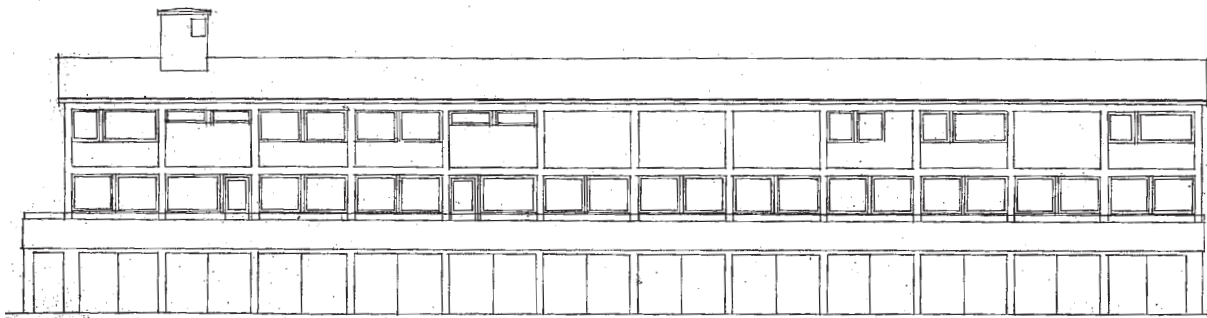
Planritning över källaren (plan 1) från 1957, signerad Nernst Hansson. Våningsplanet hyste huvudsakligen garage. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Planritning över entresolvåningen (plan 2) från 1957, signerad Nernst Hansson. Våningsplanet hyste en större hantverkslokal samt kontor och förråd. Våningsplanet stod i förbindelse med plan 1 genom två trappor. Utmed den nordvästra fasaden låg en loftgång som nåddes via trappor från gavlarna. Längs den sydvästra gavelfasaden löpte en lastbrygga. Notera även ljusbrunnarna som är placerade i markbeläggningen i det gångstråk som löper utmed butiksfasaden, vilka gav ljusinsläpp i den södra delen av byggnaden. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Planritning över butiksvåningen (plan 3) från 1957, signerad Nernst Hansson. Våningsplanet hyste en större snabbköpsbutik, en butik i kortvaror och en damfrisering samt lagerlokaler. Butikslokalerna nåddes från ett skämtakstäckt gångstråk utmed huvudfasaden. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Fasad mot nordväst år 1960. Nya fönster har tagits upp i butiksvåningen (plan 3). Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Förändringar

Under årens lopp har byggnaden genomgått vissa förändringar, såväl exteriört som interiört. Nya fönster har tillkommit i fasaderna och invändigt har planlösningen ändrats till följd av ändrad användning. De största interiöra förändringarna skedde i samband med att Familjebostäders distriktskontor inreddes i byggnaden på 1980-90-talen.

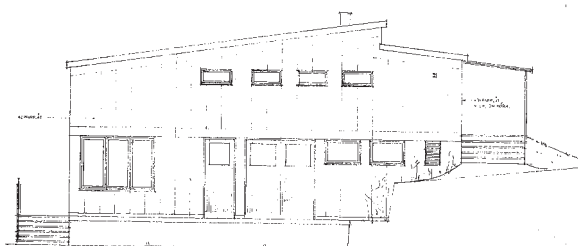
Förändringar 1950-60-tal

Från år 1959 finns ritningar till förändringar i butikslokalerna på plan 3 (butiksvåningen) där ytterligare en kortvarubutik samt en mindre lokal iordningställdes genom nya mellanväggar. Detta innebar att snabbköpets lokaler minskades. Åtgärden medförde också att två nya fönster togs upp i den nordvästra fasaden. I början av 1960-talet inreddes en bilskola i plan 2.

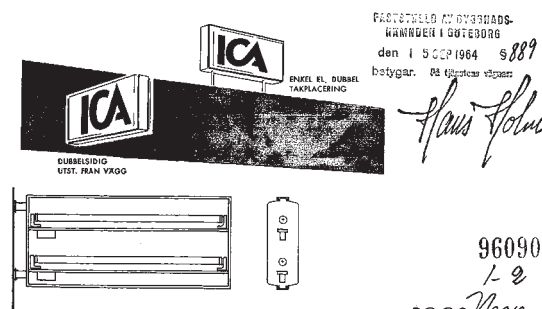
År 1960 skedde ytterligare förändringar då en av kortvarubutikslokalerna ändrade användning från butik till annonsbyrå. Planlösningen i plan 3 förändrades genom att ett antal nya mellanväggar för kontor tillkom. Samtidigt utökades två befintliga fönster i samma fasad.

Från och med år 1964 anges Ica ha butik i byggnaden. År 1965 omgestaltades gavelfasaden mot sydväst genom att gaveln i sin helhet kläddes med kopparplåt. Sannolikt berodde detta på en vilja att ge fasaden ett mer bearbetat utseende och kan ha hängt samman med att Ica flyttade in i byggnaden.

Från och med slutet av 1960-talet inleddes en successiv kontorisering av byggnaden. År 1967 skedde en ändring av del av butikslokal till kontor, vilket medförde nya mellanväggar och nya WC i plan 3. Lokalerna togs i anspråk för Sveriges kommunaltjänstemannaförbund. I fasad mot nordväst togs tre nya fönsteröppningar upp mot de nya kontoren.

Fasad mot sydväst år 1965. Fasaden kläddes med kopparplåt. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Icas skyltförslag från 1964. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Förändringar på 1970-talet

Från år 1971 finns ritningar som visar att en fönsteröppning i fasad mot nordväst (loftgången) gjordes om till dörröppning och försågs med en ny slagport. Det är dock osäkert om så skedde då inga spår finns av detta idag. Samtidigt skedde en mindre förändring av loftgångens front där ett betongelement ersattes med en nätgrind. Invändigt tillkom enstaka nya mellanväggar i Sveriges kommunaltjänstemannaförbunds lokaler.

År 1973 skedde förändringar av planlösningen i plan 3 då en ny mellanvägg för kontor tillkom i annonsbyråns lokaler. Samtidigt sattes en takljuskupol in i takfallet mot nordväst.

År 1975 sattes en ny slagport in i garagevåningen samtidigt som en portöppning sattes igen och ersattes av ett fönsterparti.

Förändringar på 1980-talet

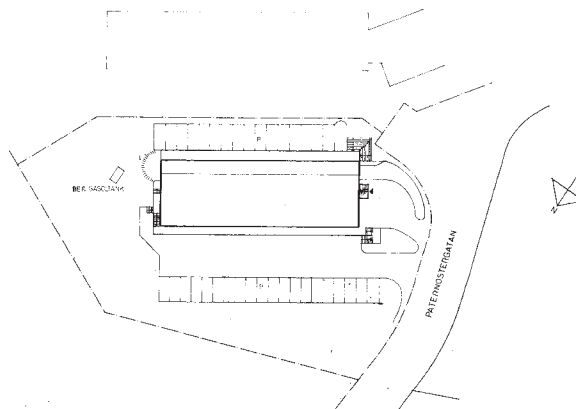
På 1980-talet hade all butiksverksamhet i byggnaden upphört. I plan 3 fanns nu istället lokaler för en annonsbyrå med tryckeri samt en chockladfabrik.

År 1987 tog Familjebostäder över som ägare av fastigheten och ändrade användning till kontor och verkstad. I plan 2 inreddes Familjebostäders distriktskontor.

Marken närmast butiksfasaden jämnades ut och nya parkeringsplatser ordnades i anslutning till gångstråket. Likaså ordades en ny fritrappa av granit från den sydvästra gavelfasaden. Den tidigare trappan i sydost revs. Sannolikt var det även nu som butiksstråkets ljusbrunnar sattes igen.

I huvudfasaden tillkom en ny port till ett nytt varuintag i anslutning till chokladfabriken. Den nya öppningen försågs med ett av garagens portar av rostfritt stål som nu flyttades hit.

Den sydvästra gavelfasaden försågs med ett nytt vindfång och en äldre lastbrygga revs. I anslutning till vindfånget ersattes en tidigare dörröppning med ett större fönsterparti. Den nordvästra fasaden genomgick vissa förändringar i bottenvåningen (garagevåningen) där tre garageöppningar sattes igen och ersattes av fönsterpartier och dörrar. Källarplanets garage gjordes om till förråd och verkstäder. Ett av garagen anges vid denna tid fungera som lokal för bilhandlare.

Situationsplan från 1987 som visar hur nya parkeringsplatser ordnades framför butiksfasaden. En ny fritrappa uppfördes och mot den sydvästra gavelfasaden tillkom ett vindfång. Källa: Stadsbyggnadskontoret.

Plan 2 kom att genomgå en kraftig förändring av planlösningen. Här iordningställdes omklädningsrum, förråd, kontor och lunchrum. I plan 3 gjordes endast mindre förändringar av planlösningen.

År 1988 uppfördes en ny och fristående garagebyggnad norr om butikslängan. Denna garagebyggnad kom att förlängas år 2006.

Förändringar på 1990-2000-talet

År 1992 utökade Familjebostäder sina lokaler så att de omfattade även plan 3. Detta medförde en förändrad planlösning på plan 3 där nya mellanväggar sattes upp för personalrum, kontor mm. En ny förbindelse mellan plan 2 och 3 tillskapades genom en ny invändig trappa i anslutning till entrén. På 1990-talet kom också flera fönster och vissa dörrar och skytlfönsterpartier att bytas mot nya.

Under senare tid, oklart när, har det även tillkommit en stor ventilationshuv på butiksbyggnadens tak och det tidigare kopplarklädda taket har lagts om med fabrikslackad plåt i koppargrön kulör.

Kring år 2015 kom Familjebostäder att även överta den del av byggnaden som tidigare hade fungerat som annonsbyrå. Detta medförde att planlösningen ändrades även i denna del av byggnaden.

År 2007 tillkom en överbyggnad över sopcontainerrarna norr om garagelängorna.

Butiksfasad samt gavelfasad mot sydväst. Utmed butiksfasaden, i förhöjt läge, löper ett skärmtakstäck gångstråk. Fritrappan tillkom under 1990-talet.

Nulägesbeskrivning

Byggnaden på Paternostergatan 6 är uppförd i två våningar i souterräng med en källarvåning. Mot nordväst består byggnaden därmed av tre plan medan den mot sydost är i ett plan. Taket utgörs av ett sk dubbelt pulpettak, dvs två motstående pulpettak med olika höjd. Byggnadens huvudfasad/butiksfasad är vänd mot det intilliggande bostads-
huset mot sydost.

Stomme och konstruktion

Byggnaden är grundlagd med en betongplatta på berg. Stommen är gjuten i betong. Bjälklagen är formgjutna med spår av formbrädorna. Ytterväggarna är utförda av lättbetong och putsade. Taket är utförd med armerad lättbetong och klätt med plåt.

Exteriör

Exteriören har genomgått flera förändringar under årens lopp men har trots detta en relativt välbevarad 1950-talskaraktär med flera bevarade och ursprungliga delar och detaljer.

Butiksfasad mot sydost

Butiksfasaden mot sydost har en omsorgsfull utformning och präglas av gedigna material typiska för 1950-talet. Fasaden är här utförd med en låg sockel av granit medan övrig fasadbeklädnad

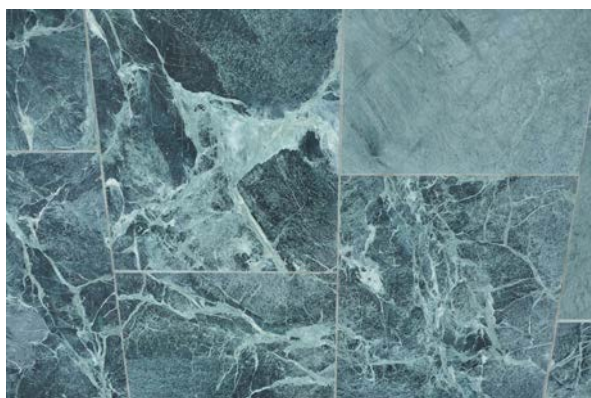
består av skivor av kolmårdsmarmor. Stora delar av fasaden upptas av skyltfönster av varierande ålder. Det förekommer ursprungliga skyltfönster av rostfritt stål i hög utsträckning, men även sentida skyltfönster av aluminium från 1990-talet med ett enklare utförande som förtar intrycket något. Även åldern och utförandet på de befintliga dörrbladen varierar. Två ursprungliga och uppglasade dörrblad av rostfritt stål, med draghandtag av trä, finns bevarade in mot konstnärsateljén. I anslutning till dessa sitter även en äldre slagport av rostfritt stål vilken har flyttats hit från ett av de tidigare garagen i plan 1. Övriga dörrblad i fasaden är sentida och utgörs av aluminiumpartier. Samtliga dörrblad sitter i något indraget läge i fasaden och dörrsmygarna är klädda med kolmårdsmarmor.

Ett ursprungligt och pelarburet skärmtak av korru-
gerad plåt löper längs butiksfasadens hela längd. Skärmtaket är i framkant försett med en ursprunglig dekor i geometriskt mönster.

Under skärmtaket, och utmed hela butiksfasaden, löper ett förhöjt gångstråk belagt med ursprunglig stenbeläggning. De ursprungliga ljusbrunnarna i markbeläggningen är dock igensatta med klinker på 1990-talet. Butiksstråket nås via en modern fritrappa av granit och är försett med sentida räcken.

Ursprungligt dörrblad av rostfritt stål. Slagporten till höger i bild satt ursprungligen i garagevåningen, men flyttades till sitt nuvarande läge på 1970-talet.

Butiksfasaden är klädd med kolmårdsmarmor.

Det ursprungliga skärmtaket bevarar sin geometriska dekor.

Utmed butiksfasaden löper ett gångstråk under skärmtak med ursprunglig markbeläggning.

På 1990-talet byttes flera skyltfönster och dörrar mot nya, vilket förtagit det i övrigt välbevarade uttrycket.

Ursprungligt dörrblad av rostfritt stål.

I det motstående pulpettakets sida mot sydost sitter ett band av ursprungliga och långsmala 1-lufts-fönster av trä, vilka starkt bidrar till byggnadens horisontella uttryck.

Gavelfasad mot sydväst

Gavelfasaden mot sydväst har en välbevarad och tidstypisk siluett med sitt dubbla pulpettak som ger en tydlig 1950-talskaraktär åt byggnaden. Fasaden genomgick en större förändring på 1960-talet då den tidigare putsade fasaden kläddes med kopparplåt, sannolikt för att ge den ett mer bearbetat utseende. Kopparplåtsinklädnaden ansluter dock väl till byggnadens 1950-talskaraktär.

I samband med att Familjebostäders distriktskontor flyttade in i plan 2 på 1980-talet tillkom det befintliga vindfånget som med sina något klumpiga aluminiumpartier utgör ett avvikande inslag i arkitekturen. Under senare tid har det även tillkommit en säkerhetsgrind mot loftgången, vilken haft negativ inverkan på husets karaktär.

Gavelfasad mot sydväst.

Merparten av fönstren utgörs av ursprungliga 1-lufts-fönster av trä med valsade glas. Det förekommer dock ett senare fönsterparti där det tidigare funnits portar.

Fasad mot nordväst

Den nordvästra fasaden har en enklare utformning än butiksfasaden. Den gjutna stommen redovisas tydligt i fasaden i plan 2 och 3 där facken mellan pelare/balkar är putsade och målade i en ljus gul-beige kulör. Källarvåningens väggar är gjutna och målade.

Fasaden har en starkt horisontell verkan, vilken skapas av den längsgående loftgången i plan 2 med sin front av betongelement samt av det långa fönsterbandet.

Samtliga fönster i plan 2 utgörs av ursprungliga perspektivfönster av trä. Det förekommer en äldre och en modern fönsterdörr. I plan 3 är fönstersättningen varierad med fönster av olika storlek

och utförande, vilket speglar de många olika verksamheter som funnits i huset. Det förekommer enstaka ursprungliga och långsmala fönster från 1950-talet, ett antal större perspektivfönster från 1960-talet liksom ett antal fönsterpartier av aluminium från 1980-90-talet.

I källarvåningen är samtliga garageportar moderna och under senare tid har flera av de ursprungliga garageöppningarna byggts igen med väggpartier av träpanel samt försetts med moderna fönster och dörrar av aluminium.

Gavelfasad mot nordost

I likhet med den nordvästra fasaden är gavelfasaden mot nordost utformad med en exponerad stomme och putsade fack. Fasaden har genomgått vissa förändringar under årens lopp, bl a har ett fönsterparti och den ursprungliga dörröppningen murats igen. Likaså har den tidigare trappan från butikssidan rivits. De fönster som kvarstår är ursprungliga och utförda av trä.

Fasad mot nordväst. I källarvåningen finns de fd garagen. Inga av de äldre garageportarna finns kvar, däremot sitter den ursprungliga numreringen kvar ovan varje garage. Utmed plan 2 löper en loftgång med en tät front av betongelement. Fönsterbandet av ursprungliga fönster ger fasaden ett horisontellt uttryck. Den något spretiga fönstersättningen i plan 3 (butikspanet) speglar de många olika verksamheter som funnits i huset.

Loftgången utmed den nordvästra fasaden.

Gavelfasad mot nordost.

Norr om den fd butiksbyggnaden har det under senare tid tillkommit en modern garagelänga.

Mark och övriga byggnader inom fastigheten

Markytan i anslutning till butiksfasaden har hårdgjorts på 1980-talet då nya parkeringsplatser anordnades här. Tidigare fanns gräsytor mellan gångstråket och butiksytorna.

I anslutning till den sydvästra gavelfasaden finns planteringar, murar, staket och sittytor som även de ordnades på 1980-talet. I anslutning till den motsatta gaveln sluttar marken kraftigt. I slutningen står flera lövträd som en barriär mot det nedanförliggande landshövdingehusets gårdsrum.

I anslutning till den nordvästra fasadens garage är marken hårdgjord. Här har det under senare tid uppförts en garagelänga med pulpettak och fasader klädda med lockpanel. Norr om denna finns ett inhägnat område där det bl a finns en byggnad som rymmer sopconainer.

I anslutning till den sydvästra gavelfasaden finns planteringar, staket, trappor mm som härstammar från 1990-talet.

Garagelängan norr om butiksbyggnaden.

Modernt lunchrum i plan 3, präglas av moderna material och ytskikt. Det förekommer dock ursprungliga och äldre fönster och fönsterbänkar.

Interiör

Endast en översiktlig interiör inventering har utförts. Samtliga lokaler med undantag för den uthyrda konstnärsateljén har översiktligt gått igenom.

Interiören har genomgått flera och stora förändringar under årens lopp och präglas idag huvudsakligen av 1980-2000-tal, både vad gäller planlösning, detaljer och ytskikt.

Källare

Källaren med sina fd garage har en mycket enkel karaktär. Planlösningen är här till stora delar bevarad. Taken är formgjutna och golven gjutna och målade. Äldre detaljer som finns bevarade utgörs av två gjutna trappor med smidesräcken.

Plan 2

Plan 2 präglas helt av de förändringar som gjordes på 1980-talet, både vad gäller planlösning och ytskikt. De äldre detaljer som finns kvar utgörs av fönstren i den nordvästra fasaden, vilka är försedda med fönsterbänkar av marmor. I övrigt är karaktären sentida med linoleummattor, väggar klädda med glasfiberväv och enkla dörrblad.

Fd garage i plan 1.

Korridor i plan 2, domineras av material och ytskikt från 1980-talet.

Äldre fönster samt fönsterbänk i marmor.

Plan 3

Plan 3 präglas av de förändringar som gjorts på 1990-2000-talet vad gäller planlösning och ytskikt. De äldre butikslokalerna är inte längre avläsbara. Våningsplanet domineras av moderna kontorsrum och korridorer. De äldre detaljer som finns kvar utgörs av ursprungliga fönster samt fönsterbänkar av marmor. I vissa delar är det formgjutna taket synligt, liksom ursprungliga gjutna takbalkar. I övrigt saknas synliga äldre detaljer.

Karaktären präglas av sentida material och ytskikt.

DEL 3: ANALYS, STÄLLNINGSTAGANDEN OCH SLUTSATSER

Denna del av rapporten innehåller undersökningens slutsatser och ställningstaganden. Under rubriken "Kulturhistoriskt värde" pekas utredningsområdets och den enskilda byggnadens kulturhistoriska-, stadsbyggnadshistoriska- och arkitektoniska värden ut och preciseras. Under rubriken "Bevarande och tålighet" ges en avslutande diskussion kring utredningsområdets och byggnadens känslighet/tålighet för förändringar relaterat en eventuell om- och påbyggnad samt rivning.

Kulturhistoriskt värde

Utredningsområdet

Viktig del i riksintressant helhet

Det avgränsade utredningsområdet besitter stadsbyggnadshistoriska värden och åskådliggör tydligt Majornas utbyggnad på 1930-50-talen. Utredningsområdet ingår dock i en större helhetsmiljö av stort kulturhistoriskt värde som speglar Majornas utbyggnad från 1800-talets slut fram till idag. Den större helhetsmiljön präglas av överlappande stadsplaner från flera olika epoker, vilka är tydligt avläsbara än idag i planstruktur och arkitektur. En promenad längs Såggatan från norr till söder åskådliggör tydligt stadsdelens olika utbyggnadsepoker. I norr präglas miljön av 1800-talets slutna rutnätskvarter med tidstypiska landshövdingehus, men övergår vid Amiralitetsgatan till 1920-talets storgårdskvarter med klassicerande fasader för att ytterligare mot syd övergå till 1930-talets orgelbundna och halvslutna kvarter och funktionalistiska landshövdingehus. Varje epok har visat hänsyn till den tidigare och stadsbildens hålls samman av den gemensamma hustypen. Mot syd ansluter 1950-talets mer storskaliga bebyggelse som en fristående enhet på höjden. De tydliga årsringarna möjliggör för betraktaren att läsa av och förstå stadsdelens historiska framväxt. Detta är ett för Majorna mycket typiskt karaktärsdrag som också pekas ut som ett av riksintressets värdebärande uttryck.

Egenskaper av betydelse:

- Mjuka övergångar mellan stadsdelens olika utbyggnadsetapper utmed Såggatan som gör det möjligt att förstå stadsdelens historiska framväxt.
- De trädklädda sluttningarna som bidrar till läsbarheten av 1930-talets och 1950-talets utbyggnadsepoker som två separata årsringar och som gör övergången mellan den småskaliga landshövdingehusbebyggelsen och den storskaliga skivhusbebyggelsen mjukare.

Tidstypiskt landshövdingehusområde från 1930

Landshövdingehusbebyggelsen i anslutning till utredningsområdet besitter höga kulturhistoriska värden. Den är tidstypiskt utformad både vad gäller planstruktur och arkitektur och speglar 1930-talets utvidgning av Majorna liksom tidens stadsplane- och arkitektoniska ideal. Bebyggelsen har en välbevarad övergripande karaktär och ingår i stadens bevarandeprogram samt i riksintresse för kulturmiljövården.

Egenskaper av betydelse:

- Planmönstret präglat av oregelbundna slutna och halvslutna kvarter som omfamnar gröna, halvprivata bostadsgårdar samt vinkelställda landshövdingehus med gårdsrum mot sluttningarna.
- Bebyggelse placerad så att den följer gatorna med fasader långt ut i gatulivet vilket ger väldefinierade gaturum.
- En måttlig och enhetlig höjdskala.
- Landshövdingehus med avskalad arkitektur tydligt präglad av tidens funktionalistiska ideal.
- Vyn utmed Godhemsgatan och från Godhemsplatsen mot norr där 1930-talets utvidgningsetapp kan upplevas mer eller mindre ostört från övriga utbyggnadsetapper.

Tidstypiskt grannskapsområde från 1950

Bebyggelsemiljön i den övre delen av Pater-nostergatan besitter stadsplanehistoriska och arkitekturhistoriska värden genom sin tidstypiska utformning som speglar hur svår bostadsbrist och akut markbrist ledde till storskalig bebyggelse i svårtillgängliga områden.

1950-talsmiljön är intakt bevarad med en kombination av bostäder, fd butiksbyggnad, park med

lekplats, naturmark samt kyrka vilket åskådliggör tidens ideal med grannskapsområden - där all nödvändig service skulle finnas inom nära räckhåll. Likaså är bebyggelsens anpassning till terrängen där skivhusen följer bergets form och den fd butiksbyggnaden utformats i souterräng mycket representativt för tiden liksom det medvetna valet att spara den ursprungliga vegetationen och naturmarken tätt inpå den nya bebyggelsen.

Bebyggelsen från 1950-talet besitter även ett arkitekturhistoriskt värde genom den välbevarade och tidstypiska utformningen som står och väger mellan folkhemsbebyggelse och rekordårsbebyggelse. Den speglar tydligt det sena 1950-talets brytningstid mellan hantverksmässigt och industrialiserat byggande.

Egenskaper av betydelse:

- Kombinationen av bostäder, butiksbyggnad, kyrka, park och naturmark som åskådliggör grannskapsidealet.
- Bebyggelse anpassad till bergets form.
- Bevarad naturmark, trädklädd sluttning och parkmark tätt inpå bebyggelsen som speglar tidens ideal där parklek, rekreation och social samvaro värdesattes högt inom stadsplaneringen.
- Samspelet mellan de höga skivhusen och den mindre butiksbyggnaden som utgör ett typiskt uttryck för 1950-talets strävan att skapa spänning i stadsbilden.
- Tidstypiskt utformad arkitektur som markerar en brytningstid mellan hantverksmässigt och industrialiserat byggande.

Landshövdingehusvarter från sekelskiftet 1900 i Såggatans nedre del.

Landshövdingehusvarter från 1920-talet i Såggatans mitt.

Landshövdingehusvarter från 1930-talet i Såggatans södra del.

Paternostergatans höga skivhus på Godhemsberget. Området avviker i skala, volym och utformning från landshövdingehusbebyggelsen, men upplevs inte som påtaglig i stadsbilden inom det aktuella utredningsområdet.

Paternostergatan 6

Den fd butiksbyggnaden på Paternostergatan 6 ingår som en viktig komponent i helhetsmiljön och speglar tydligt 1950-talets grannskapsideal där service i form av närbutiker, frisör mm skulle finnas i direkt anslutning till bostaden. Den besitter också ett stort samhällshistoriskt värde genom att den speglar handelns struktumvandling under 1950-talet och övergången från små och specialiserade butiker i landshövdingehusens bottenvåningar till fristående självbetjäningsbutiker och snabbköp.

Den fd butiksbyggnaden besitter vidare arkitekturhistoriska och stadsbildsmässiga värden genom sin välbevarade och tidstypiskt utformade exteriör präglad av en omsorgsfull gestaltning av butiksfasaden med inslag av gedigna och påkostade material. Det dubbla pulpettakat ger såväl byggnaden som helhetsmiljön en tydlig 1950-talskaraktär. Byggnaden bevarar även flera ursprungliga fönster, skyltfönster och dörrar.

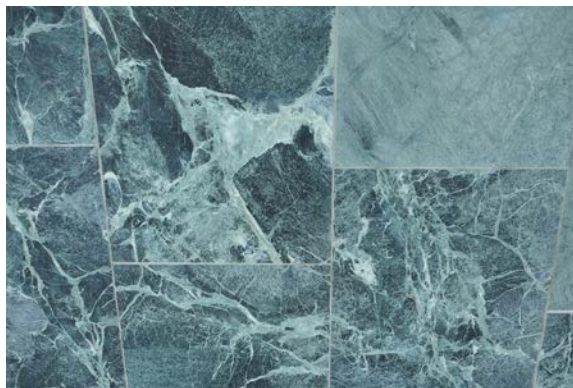
Kombinationen av den omsorgsfullt utformade butiksfasaden och den mer rationella fasaden mot nordväst med sin tydligt redovisade stomme speglar även att byggnaden uppfördes i en brytnings-tid mellan hantverksmässigt och industrialiserat byggande.

Interiört är byggnaden till stora delar kraftigt förändrad och det är inte längre möjligt att förstå interiören som en fd butiksbyggnad.

Egenskaper av betydelse:

- Butiksfasaden mot syd är av särskilt stor betydelse genom sin omsorgsfulla, tidstypiska och välbevarade utformning med fasader klädda med ursprunglig kolmårdsmarmor, flera ursprungliga skyltfönster och dörrpartier av rostfritt stål liksom skärmtak i originalutförande och gångstråk med ursprunglig markbeläggning. Fasaden vänder sig mot och har en tydlig koppling till flerbostadshuset.
- Den sydvästra gavelfasaden är av stor betydelse för stadsbilden uppe på Paternostergatan genom sin karakteristiska 1950-talssiluett. Kopparråtsinklädnaden är från 1960-talet men ansluter väl till karaktären.
- Byggnadens horisontella uttryck med långa fönsterband och den nordvästra fasadens loftgång.

- Den nordvästra fasadens tydligt redovisade stomme som speglar den begynnande industrialiseringen av byggandet.
- Ursprungliga fönster, skyltfönster och dörrar.
- Enstaka äldre detaljer i interiören så som fönsterbänkar, gjutna trappor med smidesräcken och formgjutna tak.

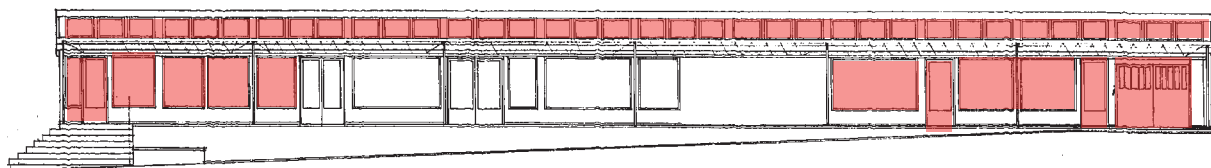
Detalj av butiksfasadens marmorbeklädnad.

Ursprungligt dörrblad av rostfritt stål.

Sammanfattning av exteriörens kulturhistoriska värden

Butiksfasad mot sydost

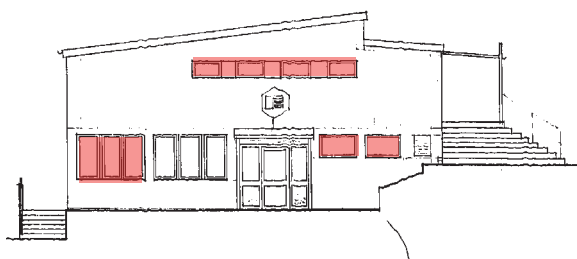
Butiksfasaden mot sydöst besitter ett stort kulturhistoriskt värde och är av betydelse för upplevelsen av 1950-talsmiljön som helhet. Den är välbevarad och har en tidstypisk och omsorgsfull utformning med gedigna material. Fasaden bevarar sin beklädnad av kolmårdsmarmor liksom flera skyltfönster och dörrblad av rostfritt stål (se rödmarkeringar ovan). Slagporten till höger på ritningen utgör en fd garageport som flyttats hit från den nordvästra fasaden på 1970-talet. I det övre och motstående pulpettakets är bandet av 1-lufts-fönster av trä i originalutförande. Gångstråket utmed butiksfasaden bevarar sin ursprungliga markbeläggning av natursten och även det pelarburna skärmtaket med sin geometriska dekor är i originalutförande. Dock är fritrappan av granit och räckena sentida. Taket har lagts om med lackat plåt under senare tid och här har även tillkommit en stor ventilationshuv.

Fasad mot nordväst

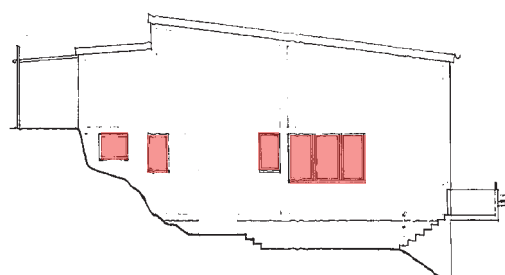
Den nordvästra fasaden med sin enklare och mer rationella gestaltning är relativt välbevarad med den redovisade stommen och de putsade facken däremellan. Även loftgången med sin front av betongelement är bevarad i originalskick, med undantag för att en mindre del ersatts med korrugerad plåt under senare tid. Plan 1 (garagevåningen) har genomgått stora förändringar under 1970-1980-talen då bl a garageportar sattes igen. Våningen bevarar idag inga äldre garageportar. I plan 2 är däremot fönsterbandet bevarat i ursprungligt skick. Fönstren i plan 3 är av varierande ålder och det förekommer ett antal äldre fönster från 1950-1960-talet. Den något spretiga fönstersättningen speglar de många olika verksamheter som funnit i huset under årens lopp.

Fasad mot sydväst

Den sydvästra gavelfasaden är av stor betydelse för stadsbildningen och upplevelsen av såväl den enskilda byggnaden som den större 1950-talsmiljön genom sin välbevarade och tidstypiska 1950-talssiluett med det dubbla pulpettakets. Flera av fönstren är äldre och utförda med valsat glas. Kopparplåtsinklädnaden tillkom på 1960-talet och på 1980-talet tillkom dagens vindfång. Trapporna är ombyggda på 1980-talet.

Fasad mot nordost

Den nordöstra gavelfasaden har en välbevarad 1950-talssiluett men ett enklare utförande än den sydvästra fasaden. Fasaden har genomgått flera förändringar där bl a en tidigare dörr och ett tidigare fönsterparti murats igen. En äldre trappa upp till butiksfasaden har rivits. I övrigt välbevarad med putsade fasader där stommen redovisas.

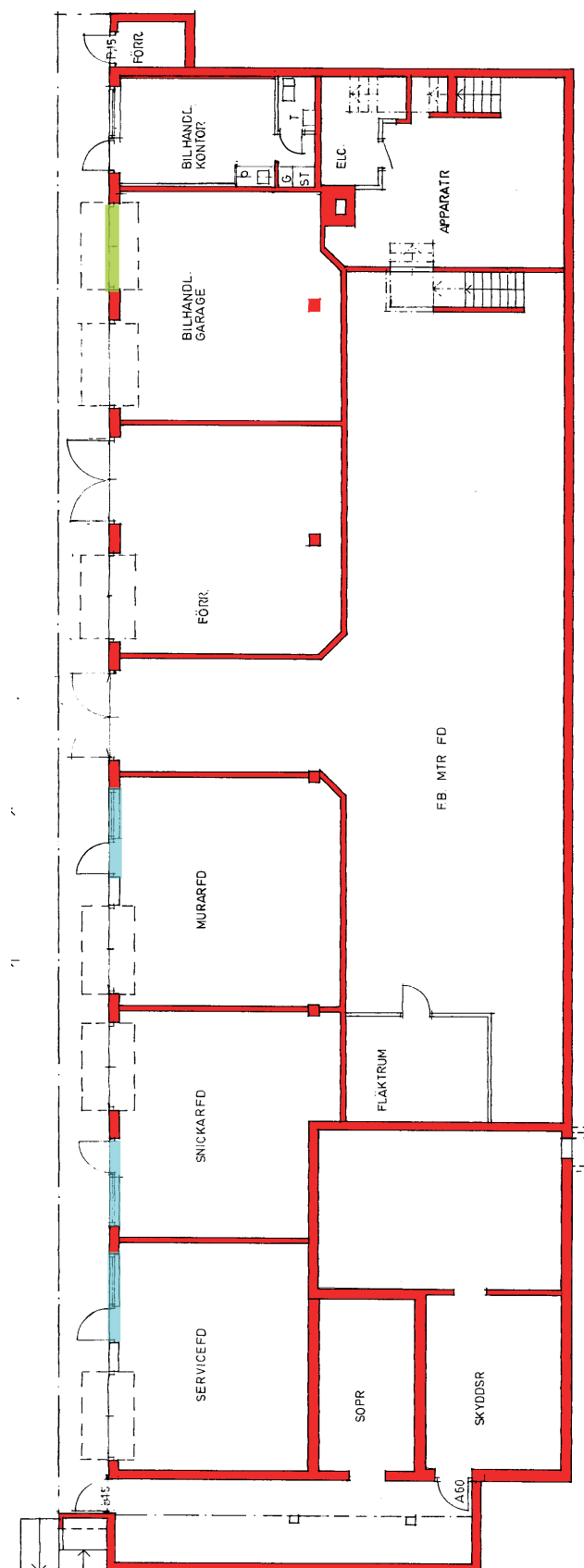
 Fönster/dörrar från 1950-talet med kulturhistoriskt värde.

 Fönster/dörrar från 1960-talet med kulturhistoriskt värde.

De fönster/dörrar som saknar färgmarkering är yngre än 1960.

Sammanfattning av ålder på väggar och interiörens kulturhistoriska värden

Plan 1 (Källare)

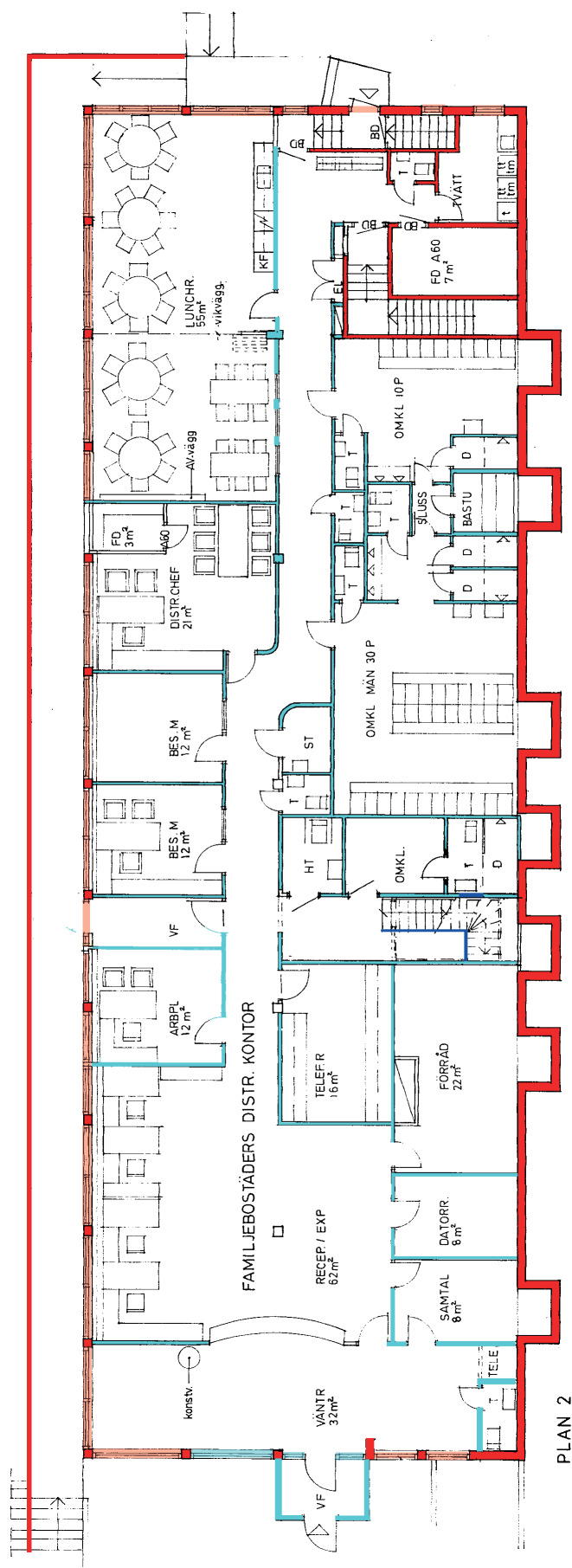

Källarvåningen besitter endast ett begränsat kulturhistoriskt värde då det rör sig om enklare utrymmen som ursprungligen fungerat som garage. Planlösningen är relativt välbevarad, men utöver enstaka detaljer så som formgjutna tak med spår av formbrädor och två gjutna trappor med smidesräcken förekommer inga äldre detaljer av kulturhistoriskt värde. Inga av de ursprungliga garageportarna finns kvar.

Ålderslegend

1957-1959
1960
1970
1980
1990

Plan 2

Plan 2 besitter i huvudsak inga kulturhistoriska värden. Planlösning, material och ytskikt präglas av 1980-talets förändringar. De få äldre detaljer som finns kvar utgörs av fönster samt fönsterbänkar av marmor. I övrigt förekommer inga idag synliga kulturhistoriska detaljer. De fd ljusschakten är igenbyggda. Dock har loftgången utmed den nordvästra fasaden en välbevarad karaktär.

Ålderslegend

	1957-1959
	1960
	1970
	1980
	1990

Ålderslegend

1960

1970

1980

1990

Denna del av fasaden anges som skyltfönster på originalritningarna. På planritningar från 1959 anges utrymmet innanför fungera som lager utan fönster i fasad. Fasaden är klädd med kolmårdsmarmor och bedöms som ursprunglig.

➤ Denna del av byggnaden togs i anspråk av Familjebostäder på 2000-talet och planlösningen är kraftigt förändrad, relationsritningar över detta saknas.

Bevarande och tålighet

Ur kulturhistoriskt perspektiv bedöms det finnas möjlighet till utveckling inom det aktuella utredningsområdet. Utvecklingen bör ske med hänsyn till de kulturhistoriska kvaliteterna genom att värna och bygga vidare på de särdrag och egenskaper som redan finns och att man använder den befintliga miljön som en inspirationskälla. Majorna och dess specifika historia kan då förbli fortsatt avläsbar samtidigt som stadsdelen utvecklas och en ny årsrings läggs till.

Ur kulturmiljösynpunkt bedöms det finnas möjlighet till komplettering med nya bostäder och utveckling inom utredningsområdet. Förutsättningen är att befintliga värden och kvaliteter tas till vara och att nytillägg placeras och utformas med hänsyn till kulturmiljön. En varsam utveckling kräver hänsyn till den platsspecifika kontexten och Majornas övergripande karaktär. Det innebär att Majornas olika årsringar måste visas respekt när en ny årsring läggs till, på samma sätt som skett under de senaste 150 åren då stadsdelen utvidgats etappvis från norr till söder med mjuka övergångar mellan respektive utbyggnadsetapp.

Ovanstående innebär både möjligheter och utmaningar där kulturmiljön bör ses som en tillgång som skapar mervärden och en attraktiv boendemiljö med stark lokal karaktär, egenart och identitet som bidrar till trivsel samtidigt som Majornas historia förblir fortsatt avläsbar.

Övergripande principer för varsam utveckling

1. Att befintliga kvaliteter och värden av betydelse för kulturmiljön bevaras och värnas.
2. Att den platsspecifika kontexten tas som utgångspunkt i utformning av nytillägg.
3. Att nya årsringar visar respekt för de föregående.

Värna befintliga kvaliteter

Utredningen har visat att såväl den enskilda byggnaden på Paternostergatan 6 som det större utredningsområdet bär på flera kulturhistoriska kvaliteter och värden. Vid en framtida utveckling är det viktigt att dessa kvaliteter tas till vara och säkerställs. Miljön är upptagen i stadens bevarandeprogram och landshövdingehusbebyggelsen utgör även ett uttryck för riksintressets värdegrund.

Butiksbyggnadens känslighet/tålighet

Den befintliga fd butiksbyggnaden ingår som en viktig del i 1950-talets grannskapsområde och är dessutom välbevarad exteriört samt bidrar tydligt

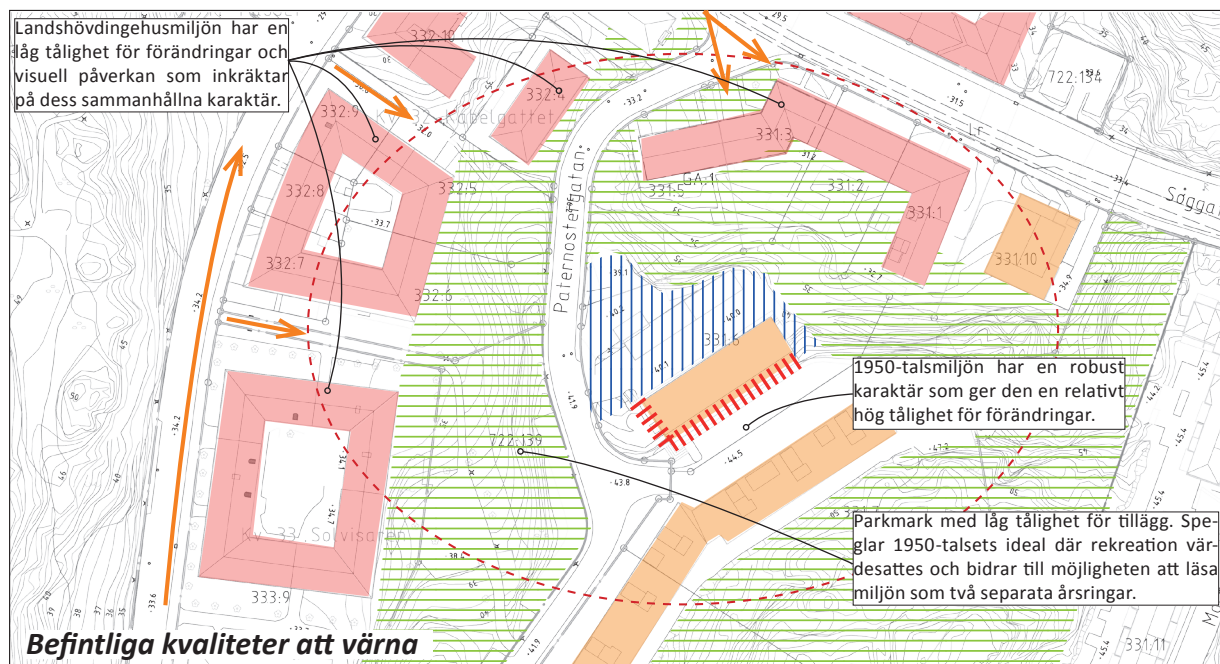
till områdets karaktär. En rivning skulle få stora negativa konsekvenser för kulturmiljön då möjligheten att förstå 1950-talets grannskapsideal avsevärt skulle försvagas samtidigt som även 1950-talskaraktären i området skulle försvagas. Den fd butiksbyggnaden bör därför bevaras. Det finns dock en relativt stor tålighet för tillbyggnad och ombyggnad av befintlig byggnad. Den bebyggelse som uppfördes 1957 är robust i sin karaktär och tål förändringar och tillägg.

En ombyggnad med t ex ny användning av den befintliga byggnaden kan rätt utförd även bidra till området. En mer utåtriktad verksamhet i delar av byggnaden skulle t ex stärka grannskapsområdets karaktär. Här finns således möjligheter att lyfta kulturmiljön och stärka dess berättarkraft. Likaså skulle man vid en ombyggnad kunna sträva efter att stärka byggnadens ursprungliga karaktär genom att t ex ersätta sentida skyltfönster med nya lika originalen, riva det sentida vindfånget, ta upp gångstråkets ljusbrunnar mm.

Vid en eventuell tillbyggnad finns dock delar som är känsliga för förändringar. Detta gäller i synnerhet butiksfasaden mot sydost då den omsorgsfulla utformningen, det skärmtakstäckta gångstråket och de stora skyltfönstren är av stor betydelse för upplevelsen av 1950-talsmiljön samt förståelsen av byggnaden som en fd butiksbyggnad. Även den sydvästra gavelfasaden är av betydelse för stadsbilden och områdets övergripande karaktär genom sin typiska 1950-talssiluett. De övriga fasaderna har en större tålighet då de har en enklare och mer rationell utformning med en begränsad betydelse för stadsbilden och förståelsen av byggnaden som en fd butiksbyggnad. Interiört behövs i huvudsak ingen kulturhistorisk hänsyn visas då planlösning, material och ytskikt är sentida.

Närmiljöns känslighet/tålighet

Den aktuella fastigheten gränsar direkt mot 1930-talets enhetliga landshövdingehusområde som är av stort kulturhistoriskt värde. Denna

miljö har en låg tålighet för förändringar och visuell påverkan som inkräktar på den sammanhållna karaktären. 1950-talsmiljön i den övre delen av Paternostergatan är mer robust och har en högre tålighet för tillägg och förändringar.

Den östra sidan av Paternostergatan (aktuell fastighet) består idag av hårdgjorda ytor och sentida garagebyggnader. Denna yta har en hög tålighet för förändringar och här finns ur kulturhistorisk synpunkt goda förutsättningar att komplettera med nya bostäder. Idag har området en baksideskaraktär och rätt utfört kan en utveckling bidra till att lyfta miljön. I och med närheten till den mer känsliga landshövdingehusmiljön måste dock ny bebyggelse upprätthålla ett respektavstånd till landshövdingehusen och dess gröna bostadsgårdar.

Den västra sidan av Paternostergatan har en begränsad tålighet för förändringar och tillägg. Den trädklädda slänten och parken har stor betydelse för förståelsen för 1950-talets planideal, där tillgång till park och naturmark värderades högt. Dessutom har parken/slänten en funktion som gör övergången mellan den småskaliga landshövdingehusbebyggelsen och den mer storskaliga skivhusbebyggelsen mjukare.

Teckenförklaring

- Sammanhållen landshövdingehusbebyggelse med betydelse för förståelsen och upplevelsen av 1930-talets utvidgning av Majorna.
- Byggnader med betydelse för förståelsen och upplevelsen av efterkrigstidens utvidgning av Majorna.
- Särskilt känslig fasad med stor betydelse för upplevelsen av 1950-talsmiljön och förståelsen av byggnaden som en fd butiksbyggnad.
- Naturmark/park med betydelse för förståelsen för 1950-talets planideal där rekreation och social samvaro värdesattes högt samt för möjligheten att läsa 1930-talets och 1950-talets utbyggnadsepoker som två separata årsringar.
- Känsliga siktlinjer/vyer från vilka 1930-talets utbyggnad kan upplevas relativt ostört.
- Mark med relativt stor tålighet för tillägg och kompletteringar.

Siktlinjer och vyer

I anslutning till utredningsområdet finns ett antal siktlinjer och vyer som är av betydelse för upplevelsen av kulturmiljön. En varsam komplettering förutsätter att dessa visas hänsyn.

- **Vyn från Godhemsplatsen mot utredningsområdet.** Vyn förmedlar tydligt berättelsen om Majornas utbyggnad på 1930-talet och präglas av sammanhållen landshövdingehusbebyggelse i funktionalistisk stil. 1930-talets utbyggnadsepok kan här i princip upplevas ostört från senare tiders tillägg. Vyn är känslig för tillägg som inkräktar på den sammanhållna karaktären och upplevelsen av miljön som en tydlig årsring.
- **Vyn/siktlinjen utmed Godhemsgatan.** Vyn är i princip helt ostörd av senare tiders tillägg och domineras av landshövdingehus uppförda på 1930-talet med tidstypisk utformning. Den storskaliga bebyggelsen på Godhemsberget skymtar endast fram mellan kvarteren, väl dold av slutningens höga träd. Vyn är känslig för tillägg som inkräktar på den sammanhållna karaktären och upplevelsen av miljön som en tydlig årsring.
- **Vyerna utmed Såggatan.** De vyer som bjuds längs Såggatan från norr till söder är av avgörande betydelse för möjligheten att kunna tillgodogöra sig berättelsen om stadsdelens utveckling från det sena 1800-talet fram till idag. Vyn är känslig för förändringar som bryter mot karaktären med mjuka övergångar mellan olika utbyggnadsepoker.

Det ska noteras att det kan finnas ytterligare vyer utanför utredningsområdet som är av betydelse vid utveckling av området. Detta bör studeras separat.

Respekt för föregående epoker och platsens identitet

Majorna präglas av överlappande stadsplaner och mjuka övergångar mellan olika utbyggnadsepoker, ett karaktärsdrag som bör vara vägledande vid utveckling av området. Att visa hänsyn till de tidigare utbyggnadsepokerna handlar både om att värna de befintliga kvaliteterna och att utforma nytillskott så att de inte bryter befintliga strukturer, blockerar eller stör betydelsefulla vyer eller påverkar den historiska läsbarheten negativt.

En varsam utveckling inom området bör även visa hänsyn till den platsspecifika kontexten, i gränslandet mellan den småstadsmässiga landshövdingehusbebyggelsen och 1950-talets mer robusta arkitektur som står och väger mellan folkhemsbebyggelse och rekordårsbebyggelse. Här ligger en intressant gestaltungsuppgift, bl a i valet av hustyp, placering, volym, skala, material och utformning där den nya årsringen upplevs platsspecifik och anpassad till den befintliga karaktären.

I och med att den aktuella fastigheten ligger i slänten ner mot landshövdingehusbebyggelsen bör inspiration hämtas härifrån snarare än från 1950-talsbebyggelsen. Det är också landshövdingehusmiljön som är mest känslig för förändringar och kräver störst hänsyn. Att visa hänsyn till den rådande karaktären kan tex innebära att ny bebyggelse inordnas i Såggatans övergripande planstruktur där bebyggelsen följer gatan och där bostadshusen omfamnar gröna bostadsgårdar. Här skulle tex en modern "hus i park struktur" med fritt placerade huskroppar framstå som främmande för den äldre miljön. Utvecklingen bör vidare utgå från Majornas småstadprägel med måttlig skala, tydliga gaturum och omfattande grönska i stadsbilden samt gröna och halvprivata bostadsgårdar.

Generella principer för varsamma tillägg:

- Att tillägg bygger vidare på systemet där varje ny utbyggnadsepok visar hänsyn till de tidigare epokerna.
- Att nytillskott utformas med hänsyn till befintligt planmönster i Såggatans övre del där bebyggelsen följer gatan och bildar gröna bostadsgårdar.
- Att nytillskott placeras och ges en skala som tar hänsyn till de kulturhistoriskt intressanta vyerna/siktlinjerna. Ny bebyggelse bör inte blockera, dominera över eller verka förminsande på landshövdingehusbebyggelsen.
- Att inspiration hämtas från den befintliga kulturmiljön genom att uppmärksamma befintliga byggnaders volym, skala, form, material och färgverkan samt detaljomsorg.

Källor och litteratur

Tryckta källor

Kulturmiljöer av riksintresse. (2008) Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län

Lönnroth, Gudrun (red.) (1999) Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande. D. 1. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret

Paternostergatan - plan för varsamt underhåll (2007) Chalmers arkitektur. Studentarbete.

Wallenstam, Lennart (1998). Femtio år som byggmästare. Göteborg: Lennart Wallenstam byggnads AB

Arkiv

Göteborgs stadsmuseum

Äldre foton och tidningsartiklar

TT-bild

Äldre foton

Stadsbyggnadskontoret

Bygglovsritningar och historiska kartor

Lantmäteriet

Historiska kartor och ortofoton